

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA
V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Meze projevů náboženského vyznání v současných demokratických státech

Anna PROKOPOVÁ

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anna PROKOPOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0327P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Meze projevů náboženského vyznání v současných demokratických státech**
Zadávající katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

Úvod

1. Vztah státu a náboženství v demokratických státech
2. Historický vývoj svobody náboženského vyznání
3. Svoboda náboženského vyznání a jeho omezení
4. Jednotlivé projevy náboženského vyznání a jejich meze

Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

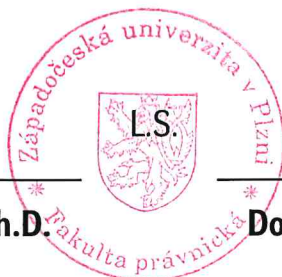
- SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. Brno: L. Marek, 2008. Deus et gentes. ISBN 978-80-87127-13-1.;
- HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN 80-86432-67-X.;
- O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. ISBN 978-1-108-43567-3.;
- BHUIYAN, Jahid Hossain a Darryn JENSEN. *Law and religion in the liberal state*. Oxford: Hart Publishing, 2020. ISBN 978-1-5099-2633-6.;
- MENUGE, Angus J. L. *Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives*. Paperback edition. London: Routledge, 2019. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9.;
- BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.;
- HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost: Věda o náboženství a její historické kořeny*. Grada, 2010. ISBN 978-80-247-7318-6.;
- MCCREA, Ronan. *Religion and the public order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2014. Oxford studies in European law. ISBN 978-0-19-871394-4.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **29. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2023

Anna Prokopová

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat své rodině za podporu, kterou mi v průběhu studia projevovala, zejména pak svému příteli, který mi byl v tomto období velkou oporou.

Obsah

Úvod	1
1 Vztah státu a náboženství v demokratických státech.....	3
1.1 Pojem náboženství.....	3
1.2 Vztah státu a náboženství	4
1.2.1 Konfesní stát	4
1.2.2 Sekulární stát.....	5
1.2.3 Autonomie církví	6
2 Historický vývoj svobody náboženského vyznání.....	9
2.1 Starověk	9
2.2 Novověk.....	10
2.3 Náboženská svoboda ve 20. století.....	12
3 Svoboda náboženského vyznání a její omezení	14
3.1 Zakotvení svobody náboženského jednání v OSN	15
3.2 Zakotvení svobody náboženského vyznání v Evropě.....	17
3.2.1 Rada Evropy.....	17
3.2.2 Evropské společenství.....	18
3.2.3 Česká republika.....	19
3.3 Ochrana svobody náboženského vyznání	22
3.4 Omezení náboženského vyznání.....	23
4 Jednotlivé projevy náboženského vyznání a jejich meze.....	26
4.1 Kult	28
4.1.1 Bohoslužba.....	28
4.1.2 Zachovávání obřadů.....	29
4.1.3 Náboženské úkony	31
4.2 Vyučování.....	31
4.3 Vystavování kříže na veřejných místech	32

4.4	Náboženské odívání.....	34
4.4.1	Muslimské šátky	34
4.4.2	Náboženské šperky	40
4.5	Lékařské zákroky.....	41
4.5.1	Obřízka.....	41
4.5.2	Krevní transfuze.....	43
4.6	Omezení projevů náboženského vyznání	45
4.6.1	Legalita	46
4.6.2	Legitimní cíl.....	47
4.6.3	Nezbytnost zásahu	48
4.7	Svoboda náboženského vyznání ve vztahu ke svobodě projevu .	50
	Závěr.....	53
	Resumé	55
	Seznam použité literatury	56
	Seznam použitých zákonů, mezinárodních smluv a úmluv.....	58
	Seznam použitých internetových zdrojů.....	59
	Seznam použitých rozhodnutí	60
	Další zdroje a prameny	61

Seznam použitých zkratk

Čl.	článek
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚ	Evropská unie
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně lidských práv
Komise	Evropská komise pro lidská práva
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Listina EU	Listina základních práv Evropské unie
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Odst.	odstavec
OSN	Organizace spojených národů
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ust.	ustanovení
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Ústava 1920	Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republika
VDLP	Všeobecná deklarace lidských práv
ZCNs	zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Svoboda vyznání náboženství patří mezi základní lidská práva. Lze je popsat čtyřmi vlastnostmi, a sice že jsou nezcizitelná, nezadatelná, nezrušitelná a nepromlčitelná. Zakotvení náboženské svobody je v demokratických státech zakotveno v mezinárodních aktech jako je EÚLP, MPOPP a VDLP. Drtivá většina demokratických států svobodu náboženského vyznání chrání rovněž na své ústavní úrovni. Každá svoboda má ale své meze, které by měl určovat státý prostřednictvím svých zákonů. Jedním z problému, který se prolíná celým studiem náboženského vyznání, je konflikt mezi suverénními státy na straně jedné a lidskými právy jednotlivce na straně druhé. Svobodu náboženského vyznání je velmi složité vymezit, jelikož je více chápána jako duševní právo a je posuzováno za pomoci intuice. Na jednu stranu svoboda náboženského vyznání určitým způsobem definuje morální hodnoty jedince a utváří jeho osobnost a vyvstává otázka, zda má někdo právo omezovat tyto hodnoty, na druhou stranu svoboda náboženského vyznání je právo jako každé jiné a může se dostat do kolize s jiným právem, které je „neméně“ důležité, a měla by být z těchto důvodů omezena.

V dnešním globalizovaném světě je náboženství, a sice konkrétně projevy náboženského vyznání, společností často skloňovaným tématem, zejména v souvislosti s migrací a společenským vývojem v průběhu druhé poloviny 20. a 21. století. Svoboda náboženského vyznání je často spojována s teroristickými útoky na jednotlivé země, kdy největší teroristické útoky, které se staly v moderních dějinách, byly z velké části páčány ve jménu víry. Právě v takové chvíli se ve společnosti otevírá debata, zda by neměla být svoboda náboženského vyznání, respektive její projevy, státem více regulována. Nemusí jít ovšem o celosvětové téma jako je terorismus, meze náboženského vyznání se mohou týkat i „banálnějších“ skutečností jako je například nošení náboženských oděvů symbolů nebo provádění náboženských obřadů.

Cílem diplomové práce je zejména odpovědět na otázku, zda a za jakých podmínek je přípustné omezit projevy náboženského vyznání a jaké hranice těchto projevů jsou v souladu s demokratickým uspořádáním států.

První část diplomové práce analyzuje vztah mezi státem a náboženstvím, následně nastíní vývoj svobody náboženského vyznání v historickém kontextu, porovná zakotvení úpravy v mezinárodním prostředí s evropskou úrovní

a v neposlední řadě bude analyzována problematika projevů náboženského vyznání ve světle ESLP. V rámci diplomové práce je použita metodika analyticko-popisná ve spojení s metodikou komparativní.

Zvláštní důraz bude kladen na EÚLP, jelikož jej autorka považuje za jeden z nejdůležitějších aktů zaručující svobodu náboženského vyznání na evropském kontinentu.

1 Vztah státu a náboženství v demokratických státech

K právnímu státu neodmyslitelně patří dodržování základních práv a svobod, mezi nimiž se nachází i svoboda náboženského vyznání. Účelem této kapitoly je vymezit vztah mezi státem a náboženstvím. V první části je vysvětlen pojem náboženství, následně je rozebrán vztah mezi státem a náboženským společenstvím.

1.1 Pojem náboženství

Pro náboženství neexistuje jednotná definice, která by jej vystihla. V nejobecnějším slova smyslu je náboženství vztah člověka k tomu, co ho přesahuje, představa nebo pocit, že vedle světa přirozeného (hmotného) existuje i svět nadpřirozený (síla, bytost, mocnost), a víra, že je člověk na této transcendentní skutečnosti nějakým způsobem závislý.¹ Z historického hlediska lze náboženství považovat za základní projev lidského společenství, v němž vyjadřují své společné obavy a naděje.² Dle Menugeho je náboženství chápáno jako pokus odpovědět na základní otázky:

- a) konečného původu (vesmíru, života);
- b) osudu (co se stane po smrti);
- c) lidské přirozenosti a účelu (jak by měl jedinec žít život).³

Na náboženství lze nahlížet z různých úhlů pohledu. V základním slova smyslu lze na náboženství pohlížet jako na⁴:

- a) Víru, která přiměje jedince věřit v něco transcendentálního, což se shoduje s definicí dle sociologické encyklopedie výše.
- b) Identitu, kterou vyznavači náboženství spojují s jejich náboženskou skupinou. Náboženská příslušnost je v tomto smyslu chápána jako něco, co je spjato s jedincem od narození (podobně jako pohlaví, rasa).

¹ Sociologická encyklopedie. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1bo%C5%BEnstv%C3%AD>.

² PINC, Zdeněk et al. *Demokracie a ústavnost*. vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 263 s. ISBN 80-7066-309-X, str. 195.

³ MENUGE, Angus J. L., ed. *Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives*. Paperback edition. London: Routledge, 2019. xiii, 227 stran. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9, str. 17.

⁴ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, str.14.

- c) Způsob života. V tomto smyslu je náboženství provozováno prostřednictvím jeho projevů, tedy prostřednictvím náboženských kultů, rituálů, náboženských zvyků a tradic.

Všechny uvedené definice se shodují v tom, že náboženství pomáhá utvářet identitu jednotlivce ve společnosti a vytváří pokyny pro vedení dobrého života v souladu s doktrinálním přesvědčením.

V dnešním světě je náboženství v očích mnoha lidí něčím cizím, zbytečným nebo dokonce nebezpečným.⁵

1.2 Vztah státu a náboženství

Základní úlohou státu by měla být vůle pomáhat vytvářet podmínky příznivé pro podporu náboženského života, aby lidem bylo skutečně umožněno uplatňování náboženských práv a náboženských povinností.⁶ Stát musí zajistit, aby praktiky menšinových kulturních skupin odpovídaly hodnotám zakotveným v národním právním řádu.⁷

Stát a náboženství jsou propleteny v každodenním životě všech osob. Kdy obě entity určitým způsobem určují hodnoty, směr a hranice chování člověka. Dle autorčina názoru víra pochází z nitra jedince, kdežto stát reguluje jednání zvnějšku prostřednictvím zákonů.

Základní dělení vztahu státu a náboženství je rozdělení na konfesní stát a sekulární.

1.2.1 Konfesní stát

V konfesním státě vykonavatelé státní moci upřednostňují jedno náboženské vyznání, zcela výjimečně mohou upřednostňovat náboženských vyznání více.⁸ Náboženství spjaté se státním aparátem je uznáno jako jediné pravé jako jediné užívá privilegií vyplývající z podpory veřejné moci. Ostatní

⁵ HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost Věda o náboženství a její historické kořeny* [online]. 1. elektronické vydání. Grada, 2010 [cit. 2023-03-31]. ISBN 978-80-247-7318-6. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/nabozenstvi-a-spolecnost-210>, str. 27.

⁶ O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, str. 20.

⁷ Tamtéž str. 20.

⁸ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference = Religion and Public Authority in European Union Countries: conference proceedings*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. 233 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-86310-86-2, str. 79.

náboženství jsou pak zakazována pod případnou sankcí za toto porušení. Pokud konfesní státy tolerují jiná náboženská vyznání, jedná se o tzv. toleranční konfesní státy.⁹ Toleranční konfesní státy uznávají náboženskou svobodu, nicméně zakládají státní náboženství, které stát poskytuje zejména finanční podporu případně jiné výhody. Mezi demokratické státy, které jsou tolerančním konfesním státem, lze zařadit např. Norsko.¹⁰ Společnost je pak nábožensky definována s pevně charakteristickým souborem přesvědčení, hodnot a předepsaných standardů pro společenské chování.¹¹ V dnešní době se jedná zejména o státy nacházející se mimo Evropu.

Zvláštním konfesním státem je typ *à rebours*, Konfesním státem *à rebours* (tj. opačné orientace), neboli ideologickým státem, se rozumí státy, ve kterých je společnosti vnucován ateismus.¹² Šlo především o totalitní státy v období 20. století.

1.2.2 Sekulární stát

Moderní pojetí odděluje náboženství od státu. Jedná se o tzv. sekularizaci státu. Důležitým aspektem sekulárního státu by měla být konfesní neutralita. Stát by neměl být identifikován s žádným náboženským vyznáním ani ideologií, včetně ateismu.¹³ Sekulární státy lze rozdělit na odlukové, tedy takové, kde stát a náboženství představují dvě samostatné entity, které si zároveň nezasahují do svých vnitřních záležitostí, a kooperační, kde stát a náboženská uskupení spolupracují v záležitostech obecného prospěchu (školství, zdravotnictví, ochrana kulturního dědictví apod.).¹⁴

⁹ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference = Religion and Public Authority in European Union Countries: conference proceedings*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. 233 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-86310-86-2, s. 79.

¹⁰ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 22.

¹¹ O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, str. 61.

¹² KUROWSKI, Jozéf, *Aktuální otázky polského konfesního práva*, in: Revue církevního práva č. 11-3/98, s. 150.

¹³ KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference = Religion and Public Authority in European Union Countries: conference proceedings*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. 233 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-86310-86-2, s.79.

¹⁴ KRÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2017. xv, 203 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-660-9, s. 39.

Sekulární stát by měl být schopen uznat, že náboženství výrazně přispívá k budování komunity, kterou nelze napodobit vládními programy.¹⁵ Stát by měl poskytnout náboženským uskupením svobodu veřejně hlásit svou víru, vykonávat kult nebo pomáhat svým členům v rámci jejich náboženského života.¹⁶ Cílem sekularismus by mělo převzetí odpovědnosti za rozhodnutí činěná ve veřejném zájmu, aniž by jakkoli omezoval náboženství jako fungující celistvý celek. Odluka církve od státu poskytuje tu nejlepší možnou záruku, že vláda a soudy zajistí, aby byl veřejný život neutrální bez patřičného vlivu náboženství nebo sekularismu.¹⁷ Vztah mezi státem a náboženstvím probíhá na základě jejich symbiózy, nicméně v roce 2011 OSN ve svém zpravodaji¹⁸ upozornila na průzkum, který zjistil, že v 75 zemích z celkově 188 zemí, které se průzkumu zúčastnily, byl typ náboženství klasifikován jako státní náboženství. To může značit riziko inklinace k jednomu náboženskému vyznání a jeho případnému zvýhodňování ve veřejném životě.

1.2.3 Autonomie církví

Vzhledem k tomu, že součástí svobody náboženského vyznání je oprávnění vykonávat jej ve společnosti, je třeba vysvětlit vzájemné fungování mezi státem a církví.

V demokratických státech může církev fungovat po její řádné registraci, což naznačuje, že náboženství a jeho stoupenci se musí řídit rovněž společenskými normami stanovenými státy.

Prostřednictvím registrace náboženská komunita nabývá právní subjektivity a umožňuje vykonávat práva s tím spojená. Dle názoru autorky stát nastavením mechanismu registrace ve svém právním řádu má kontrolu nad druhem náboženské organizace vykonávající činnost na jeho území a registrace usnadňuje státu odstranit potencionální nebezpečná náboženská uskupení, zejména sekty, pro společnost. Pro registraci církve musí být nastavená pevná

¹⁵MENUGE, Angus J. L., ed. *Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives*. Paperback edition. London: Routledge, 2019. xiii, 227 stran. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9, str. 103.

¹⁶KŘÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2017. xv, 203 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-660-9, s. 31.

¹⁷O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 85.

¹⁸Tamtéž, s. 85.

pravidla, aby stát nemohl odmítnout náboženské uskupení dle libosti. ESLP dovedl, že stát nemůže odmítnout registraci náboženské společnosti z důvodu nedostatku podrobného popisu jejího vyznání a obřadů.¹⁹ V takovém případě by se stát dopustil porušení čl. 9 EÚLP vykládaného ve světle čl. 11 EÚLP. Na druhou stranu ESLP uznává oprávnění státu na posouzení náboženského uskupení z hlediska potencionálního nebezpečí pro demokratickou společnost.²⁰ ESLP stanovil, že stát neklade vznikajícím církvím nepřiměřené překážky k jejich registraci²¹ a k přiznání právní subjektivity.²²

ESLP se v několika svých rozhodnutích vyjádřil k autonomii církví. V rozhodnutí *Fernández Martínez proti Španělsku*²³ ESLP vyslovil názor, že neprodloužením pracovní smlouvy církev vykonala svou náboženskou autonomní činnost. Soudní přezkum zejména v pracovněprávních věcech je omezen kvůli zaručené autonomii církve, nicméně nástroje soudního přezkumu musí být postačující k tomu, aby bylo určeno, zda byla dodržena ostatní práva chráněna EÚLP.²⁴ V rozhodnutích, ve kterých dochází ke kolizi mezi autonomií církví a případného porušení EÚLP je zásadní odůvodnění soudních instancí členských států: „*Vnitrostátní soudy musí zajistit splnění těchto podmínek tím, že provedou důkladné posouzení skutkových okolností věci a pečlivě zváží dotčené protichůdné zájmy.*“²⁵ Z rozhodnutí ESLP rovněž vychází, že náboženská organizace musí prokázat skutečné ohrožení její autonomie. Pouhé tvrzení, že zásahem státu, resp. soudu dojde k zásahu do její autonomie, není postačující.

V současné době lze pozorovat kulturní boje mezi sekularisty a náboženskými vyznavači v globálních otázkách²⁶. Zůstává otázkou, zda striktní sekularizace státu společnost spojí nebo se naopak společnost začne polarizovat. Dle názoru autorky by měl stát vystupovat jako mediátor mezi lidmi všech náboženských vyznání anebo přesvědčení a poskytovat jim dostatečné vzdělání

¹⁹Rozhodnutí ESLP *Metodiev a ostatní proti Bulharsku* ze dne 15. 6. 2017.

²⁰Rozhodnutí ESLP *Lajda a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2009.

²¹Rozhodnutí ESLP *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas a další proti Rakousku* ze dne 31. 7. 2008

²²Rozhodnutí ESLP *Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku* ze dne 5. 4. 2007.

²³Rozhodnutí ESLP *Fernández Martínez proti Španělsku* ze dne 30. 1. 2013.

²⁴Stanovisko generálního advokáta Evgenije Tančeva ze dne 9. 11. 2017 ve věci *Věc C-414/16 Vera Egenberger proti Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung e.V.*

²⁵Rozhodnutí ESLP *Fernández Martínez proti Španělsku* ze dne 30. 1. 2013.

²⁶O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 25.

o svobodě náboženského vyznání, protože společnost by měla mít v právním státě sjednoceny základní hodnoty. Má-li být sekularismus zachován, musí vláda zachovat individuální svobodu náboženského vyznání, náboženskou harmonii a vzájemnou toleranci a vstřícnost mezi lidmi s náboženskou vírou i bez ní.²⁷

²⁷O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 92.

2 Historický vývoj svobody náboženského vyznání

Pro komplexnější pochopení celé problematiky je tato kapitola věnována historickému exkurzu svobody náboženského vyznání od starověku do zakotvení náboženské svobody v právních rádech demokratických států ve 20. Století.

2.1 Starověk

Náboženství tradičně charakterizovalo kulturu zemí, pravděpodobně více než jazyk nebo ekonomická vyspělost.²⁸ Ve starověkých státech představovalo náboženství spojující prvek mezi státním aparátem a příslušníky státu. Státy se na základě své víry odlišovaly od sebe navzájem. Typickým příkladem je starověké Řecko nebo Řím, kde vladaři byli částečně na náboženství závislí, protože jeho prostřednictvím spojovali svá rozsáhlá území a zároveň jim náboženství zaručovalo morálku a „poslušnost“ občanů. Lze říci, že až do příchodu křesťanství bylo náboženství spjata se státní mocí, a křesťanství tak bylo první náboženství, které nebylo závislé na státním území a státní moci jako takové.²⁹ Právě proto bylo křesťanství pronásledováno ze strany panovníků. Křesťanství se stalo základním kamenem pro vznik a rozvoj náboženské svobody.

Ze starověkých spisů vyplývá, že v určité podobě bylo o náboženské svobodě uvažováno jako o součásti práva přirozeného a práva lidského, kdy Hrdina k tomu uvádí: „*Nicméně je to lidské právo a též právo přirozené, že každý může uctívat, co uzná za vhodné; vždyť náboženství druhého ani neprospěje ani neuškodí. Ale také nepřísluší náboženství nutit k náboženství, protože ono má být přijato dobrovolně a nikoli z přinucení; vždyť se i vyžaduje, aby oběti byly přinášeny ze svobodného rozhodnutí. A tak i když nás přinutíte k obětem, žádnou službu tím svým bohům neprokážete: Nemohou mít touhu po vynucené oběti, ledaže by byli svárliví, avšak bůh svárlivý není.*“³⁰

Konstantin I. vydal v roce 313 Edikt milánský, ve kterém byla všem dána možnost zvolit si své náboženství a křesťanům bylo povoleno neomezeně

²⁸O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 55.

²⁹MOROZOVÁ, Mgr. Helena. Svoboda vyznání a její limity. *Právní prostor* [online]. 09.02.2017, 2017 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/svoboda-vyznani-a-jeji-limity>

³⁰HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*. Praha: Karolinum, 2006, s. 28, ISBN 80-246-1095-7, s. 138.

a svobodně své náboženství vykonávat. Tento akt lze považovat za první snahu o ochranu náboženského vyznání. Na základě Ediktu milánského se dostalo křesťanství do podvědomí a postupem času vytlačilo původní náboženství, až se v průběhu 4. století stalo jediným státem povoleným náboženstvím³¹ a paradoxně tak na z náboženství, které mělo zakotvit náboženskou svobodu, se stalo křesťanství náboženstvím, které tuto myšlenku pohřbilo.

2.2 Novověk

Svou roli ve vývoji svobody náboženského vyznání sehrála migrace obyvatelstva. Důsledkem migrace došlo k rozdělení společnosti, které vyústilo v krvavé náboženské války, jež si nakonec vynutily tolerantní přístup mocenské autority k náboženství.³² Významným dokumentem, který ukončil první období náboženských válek je Augsburský mír z roku 1555. V tomto dokumentu byla zakotvena náboženská svoboda ve formě zásady *cui regio, eius religio* (kdo vládne, určuje náboženství). Na Augsburský mír navázal Vestfálský mír z roku 1648, který tvrdí, že když se náboženství dostane do veřejného života je výsledkem nesnášenlivost, válka, devastace, a dokonce kolaps internacionály. Vestfálský mír se zasloužil o jednu z prvních myšlenek sekulárního státu.³³ Na základě těchto dvou zásadních dokumentů měli křesťané, ve státech, kde bylo křesťanství menšinovým náboženstvím, právo praktikovat svou víru na veřejnosti ve stanovených časech. Nicméně Vestfálský ani Augsburský mír nepoložily jasný základ pro trvalé uznání náboženské tolerance. Vestfálská tolerance je často popisována jako odluka církve od státu, ale přesnější by bylo říci, že zahrnovala politickou kontrolu panovníka nad náboženstvím v zájmu sociálního smíru.³⁴ Náboženství v následujících staletích postupně vymizelo z politické scény demokratických států a začalo se formovat subjektivní právo na náboženskou svobodu. Náboženská svoboda v Českém státě v tomto období byla na vysoké

³¹MOROZOVÁ, Mgr. Helena. Svoboda vyznání a její limity. *Právní prostor* [online]. 09.02.2017, 2017 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/svoboda-vyznani-a-jeji-limity>

³²PINC, Zdeněk et al. *Demokracie a ústavnost*. vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 263 s. ISBN 80-7066-309-X, s. 195.

³³BHUIYAN, Jahid Hossain, ed. a JENSEN, Darryn, ed. *Law and religion in the liberal state*. Oxford: Hart Publishing, 2020. viii, 262 stran. ISBN 978-1-5099-2633-6, s. 99.

³⁴TURNER, Bryan S. *The religious and the political: a comparative sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. vii, 284 s. ISBN 978-0-521-67531-4, s. 66.

úrovni, což bylo na tehdejší evropské poměry neobvyklé.³⁵ Důkazem je dopis moravských stavů adresovaný králi Ferdinandovi, ve kterém moravské stavy požadovaly, aby mohl každý vyznávat vlastního boha.³⁶

Dalším aspektem vývoje tolerance náboženského vyznání byla rostoucí otevřenost společností, které se zabývaly dlouhodobým obchodem a kolonizací.³⁷ V této době byly uzavírány zejména mezinárodní smlouvy mezi jednotlivými státy, které zaručovaly obchodníkům náboženskou svobodu v průběhu obchodní cesty.

V průběhu humanismu se k potřebě náboženské svobody vyjadřovali přední filozofové. John Lock ve svém slavném díle „*Dopis o toleranci*“ považoval za důležité rozlišit náboženskou a politickou sféru.³⁸ Lock prosazoval názor, že stát a církev by si neměly navzájem zasahovat do svých záležitostí a věřil, že náboženská tolerance povede k větší stabilitě státního aparátu.

Přelomovým dokumentem v úpravě náboženské svobody je vznik Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789, které mělo vliv na ústavní vývoj demokratických států.³⁹ V čl. 10 Prohlášení práv člověka a občana je uvedeno: „*Nikdo nesmí být stíhán pro své názory, i náboženské, jestliže jejich projev neporušuje veřejný pořádek stanovený zákonem.*“ Prohlášení práv člověka a občana zakázala pronásledování náboženských uskupení a zavedla oprávnění státu omezit náboženské názory včetně projevů z důvodu ohrožení veřejného pořádku.

Důležitým milníkem v historii náboženské svobody byl rozpad osmanské nadvlády nad zeměmi Balkánu. V druhé polovině 19. století, tak vznikla řada mezinárodních smluv, která zaručovala náboženskou svobodu jednak pro obyvatelstvo osmanské říše, jednak i pro obyvatele nově vznikajících států.⁴⁰

³⁵SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 30.

³⁶KROFTA, Kamil. *Dějiny československé*. Praha: Sfinx, 1946. 914 s. Nové cíle; 974. s. 330.

³⁷TURNER, Bryan S. *The religious and the political: a comparative sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. vii, 284 s. ISBN 978-0-521-67531-4, s. 145.

³⁸LOCKE, John a Petr HORÁK. *Dopis o toleranci*. Brno: Atlantis, 2000. ISBN 80-7108-202-3 s. 10.

³⁹HRDINA, I. A. *Texty ke studiu konfesního práva I. Evropa a USA*. Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1095-7, str. 138.

⁴⁰SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 36.

Významnou smlouvou, která v této souvislosti vznikla je berlínská smlouva z roku 1878, v níž se Bulharsko, Černá Hora, Rumunsko a Srbsko zavázalo, že nebudou nikoho diskriminovat za náboženské vyznání a nebudou zakazovat výkon kultu.

2.3 Náboženská svoboda ve 20. století

Po první světové válce vznikala řada mezinárodních dokumentů, které měly za úkol chránit náboženskou svobodu a menšinové náboženské společenství. Tyto akty lze rozdělit na 4 skupiny, a sice na menšinové smlouvy, které zakotvily ochranu náboženským menšinám; na mírové smlouvy, které byly nuceni podepsat poražené mocnosti; na dvoustranné dohody mezi jednotlivými státy a posledním nástrojem na ochranu náboženského vyznání, který vznikl po první světové válce, byla jednostranná prohlášení, která byla potřebná pro vstup států do Společnosti národů (předchůdkyni OSN).⁴¹ Společnost národů vznikla po první světové válce za účelem udržení světového míru. Vrcholným aktem, který Společnost národů vydala byl Pakt. Ani Pakt však nezakotvil všeobecnou svobodu náboženského vyznání uznávanou v rámci mezinárodního prostředí. Pakt sice v čl. 22 zaručoval svobodu náboženského vyznání a její možné omezení pouze na základě rozporu s veřejným pořádkem, ale ustanovení čl. 22 se vztahovalo pouze na poražené mocnosti.⁴²

Velký krok zpět zažila svoboda náboženského vyznání v období druhé světové války, kdy judaisté zažili pronásledování z důvodu svého vyznání. Druhá světová ukázala důležitost zakotvit univerzální pravidla pro náboženskou svobodu. Události druhé světové války vyústily k přijetí VDLP v roce 1948 OSN. VDLP položila základní myšlenku svobody náboženského vyznání, tak jak je známá dnes.

V druhé polovině 20. století byla v Evropě řada zemí komunistických, tyto státy sice v ústavě náboženskou svobodu zaručovaly, nicméně ne vždy uváděly, čím by měla být uvedená svoboda zaručena, tj. nebyly vydány prováděcí předpisy

⁴¹SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 36-37.

⁴²MOROZOVÁ, Mgr. Helena. Svoboda vyznání a její limity. *Právní prostor* [online]. 09.02.2017, 2017 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/svoboda-vyznani-a-jeji-limity>.

(příkladem může být Česká republika).⁴³ Komunismus silně propagoval ateistické přesvědčení a komunistické státy byly silně sekularistické.⁴⁴

Historie ukazuje, že náboženská svoboda byla záminkou pro světové konflikty. Z událostí vyplývá, že zakotvení náboženské svobody v právních rádech je esenciální pro udržení světového míru.

⁴³HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X. s. 98.

⁴⁴MCCREA, Ronan. *Religion and the public order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2014. xxxvi, 294 stran. Oxford studies in European law. ISBN 978-0-19-871394-4, s. 36.

3 Svoboda náboženského vyznání a její omezení

Svoboda náboženského vyznání patří mezi nejstarší a nezákladnější lidská práva. Myšlenka náboženské svobody je základním předpokladem občanských svobod a tolerance.⁴⁵ Náboženské vyznání pro značnou část lidí znamená nastavení řádu a hodnot v jejich osobních životech prostřednictvím jejich soukromého smýšlení. Právo člověka na náboženskou svobodu má svůj základ v důstojnosti osoby.⁴⁶ Náboženská svoboda se skládá ze dvou morálních povinností, a sice z povinnosti každého člověka hledat, jak zodpovědně žít a žít v souladu s tím, co tvrdí, a z morální povinnosti všech ostatních, včetně veřejné autority, respektovat náboženské jednání druhého.⁴⁷ Jelikož je náboženství zpravidla kolektivním jevem, je třeba svobodu náboženství poskytnout nejen pro individuální jednání, ale rovněž pro jednání uskutečňována společně s jinými.⁴⁸ Z toho vyplývá, že subjektem náboženské svobody jsou jednotliví lidé i náboženská uskupení.

Pro svobodu náboženského vyznání je důležitá konfesní neutralita. ESLP chápe konfesní neutralitu jako záruku svobody náboženského vyznání: „Čl. 9 EÚLP ukládá státním orgánům povinnost neutrality“.⁴⁹ Není však výjimkou, že některé státy více inklinují k určitému náboženství, zejména z historického hlediska. Takovým státem je například Itálie, kde značnou část obyvatelstva tvoří katolíci, a Řecko, které ve svém čl. 3 ústavy uznává pravoslavnou církev jako „převládající náboženství v Řecku“. V těchto státech je běžná spolupráce vlády a náboženství v oblasti školství a zdravotnictví.⁵⁰

Tato kapitola bude nadále analyzovat zakotvení svobody náboženského jednání v OSN, Evropě a v neposlední řadě v České republice.

⁴⁵ TURNER, Bryan S. *The religious and the political: a comparative sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. vii, 284 s. ISBN 978-0-521-67531-4, s.144.

⁴⁶ Deklarace o náboženské svobodě - DIGNITATIS HUMANAE ze dne 7. 12. 1965.

⁴⁷ BRADLEY, Gerard. *Religious Liberty in Natural Law and Natural Rights*. 2020. s. 660.

⁴⁸ KŘÍŽ, Jakub. *Autonomie církvi*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2017. xv, 203 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-660-9, s. 30.

⁴⁹ Rozhodnutí ESLP Svatý synod Bulharské ortodoxní církve a další proti Bulharsku ze dne 22. 1. 2009.

⁵⁰ MCCREA, Ronan. *Religion and the public order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2014. xxxvi, 294 stran. Oxford studies in European law. ISBN 978-0-19-871394-4 s 133.

3.1 Zakotvení svobody náboženského jednání v OSN

Právo na svobodu náboženského vyznání bylo v mezinárodním prostředí poprvé uznáno jeho zavedením do VDLP v roce 1948.⁵¹ VDLP je jednoznačně výchozím bodem moderního hnutí za lidská práva a zároveň se jedná o komplexní nástroj lidských práv, který může nárokovat mezinárodní uznání.⁵² Účelem VDLP je nastolit společné chápání lidských práv a základních svobod, která mají být chráněna právním státem.⁵³ Všeobecná deklarace lidských práv v čl. 18 uvádí: „Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.“ Ustanovení čl. 18 VDLP lze rozdělit na několik částí. První část zakotvuje náboženskou svobodu pro všechny včetně jeho změny bez následků. Druhá část zaručuje právo projevat náboženské vyznání ve společnosti, čímž se liší od svobody svědomí. Čl. 18 VDLP OSN je třeba vykládat ve vzájemné souvislosti s čl. 19, ve kterém je zakotvena svoboda projevu a přesvědčení, přičemž tato svoboda zahrnuje právo rozšiřovat myšlenky jakýmkoli prostředky bez ohledu na hranice; a s čl. 20, ve kterém je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování. Společně články vytvářejí základní pilíře pro fungování náboženských skupin. Propojení uvedených práv umožňuje šíření náboženských materiálů a praktikování náboženství.

Z VDLP vychází MOPP z roku 1966, jež v čl. 18, vyjadřuje svobodu náboženského vyznání následovně:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu mít nebo přijmout náboženství nebo víru podle své volby a svobodu, ať už individuálně nebo společně s jinými, veřejně nebo soukromě, projevat své náboženství nebo víru bohoslužbou, zachováváním, praktikováním a vyučováním.

⁵¹ O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 98.

⁵² MENUGE, Angus J. L., ed. *Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives*. Paperback edition. London: Routledge, 2019. xiii, 227 stran. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9, str.80.

⁵³ BUERGENTHAL, DINAH, Thomas a David P. Stewart SHELTON,. *International Human Rights in a Nutshell*. 4, přepracované vydání. West, 2009. ISBN 9780314184801, str. 50.

2. *Nikdo nesmí být vystaven nátlaku, který by omezoval jeho svobodu nebo přijmout náboženství nebo víru podle své volby.*

3. *Svoboda projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení může podléhat pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nezbytná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod druhých.*

4. *Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují, že budou respektovat svobodu rodičů a případně zákonných zástupců, aby zajistily náboženskou a mravní výchovu svých dětí v souladu s jejich vlastním přesvědčením.“*

Oproti VDLP MPOPP explicitně nezavádí volnost své náboženství změnit, ale ve spojení s druhým odstavcem lze interpretovat, že člověku je toto právo zaručeno. Následně druhý odstavec zakazuje nátlak na náboženskou víru, přičemž je zakázán nátlak fyzický i psychologický.⁵⁴ Třetí odstavec nastavuje meze svobody náboženského vyznání, které má za úkol odstranit ohrožení společenské interakce a základních hodnot právního státu. Poslední odstavec čl. 18 MPOPP zaručuje, že signatářské státy nebudou zasahovat do náboženské výchovy dětí. S čl. 18 souvisí čl. 4 odst. 2 MPOPP, který stanovuje, že i v případě vyhlášení mimořádné situace smluvním státem, se nesmí odchýlit od čl. 18 MPOPP. Čl. 18 MPOPP souvisí rovněž článek 20 MPOPP, jímž se zakazuje náboženská nenávisť a diskriminace a čl. 27 ochraňující náboženské menšiny v cizích státech.

Mezi další důležité mezinárodní akty patří Mezinárodní konvence o odstranění všech forem diskriminace z 1965 a navazující smlouvy týkající se výlučně náboženské svobody je Deklarace OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a na základě náboženství nebo víry z roku 1981 a Deklarace o odstranění všech forem náboženské nesnášenlivosti z roku 1990. Deklarace OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a na základě náboženství nebo víry zakotvuje ochranu náboženské svobody hned v preambuli, kdy uvádí: „*Nerespektování a porušování lidských práv a základních svobod, zejména práva na svobodu myšlení, svědomí, náboženského vyznání a jakéhokoli přesvědčení, přineslo lidstvu přímo či nepřímo války a velké utrpení.*“ Preambule tím poukazuje na historické souvislosti, kdy svoboda náboženského vyznání způsobila krvelačné války nebo útoky vykonané ve jménu víry. Zároveň zaručuje,

⁵⁴SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 41.

že „svoboda vyznání by měla být plně respektována a zaručena“. Deklarace o odstranění všech forem náboženské nesnášenlivosti ve svých člancích vychází z velké části z VDLP a MPOPP, nicméně je jí vyčítáno její chabé vymezení základních pojmů „diskriminace“ a „nesnášenlivost“, v důsledku čehož jsou tyto dva pojmy zaměňovány.⁵⁵

3.2 Zakotvení svobody náboženského vyznání v Evropě

Tato podkapitola se zabývá zakotvením svobody v Radě Evropy a EU. Jedná se o instituce, které vydaly nejdůležitější akty zaručující svobodu náboženského vyznání v moderních dějinách.

3.2.1 Rada Evropy

Rada Evropy je mezinárodní celoevropská organizace zajišťující spolupráci mezi členskými státy zejména v oblasti ochrany základních lidských práv a svobod.⁵⁶ Zahrnuje celkem 47 rozmanitých států s odlišným postojem k náboženské svobodě. EÚLP přijatá v roce 1950 Radou Evropy, poskytuje společný rámec pro svobodu náboženského vyznání v evropských společnostech.⁵⁷

Členské státy jsou právně zavázány k prosazování náboženské svobody podle čl. 9 EÚLP: „1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“.

⁵⁵SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 46.

⁵⁶ *Rada Evropy (RE)* [online]. [cit. 2023-03-15]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

⁵⁷ BHUIYAN, Jahid Hossain, ed. a JENSEN, Darryn, ed. *Law and religion in the liberal state*. Oxford: Hart Publishing, 2020. viii, 262 stran. ISBN 978-1-5099-2633-6, s. 108.

Čl. 9 EÚLP definuje svobodu náboženského vyznání jako individuální právo i kolektivní právo a uznává svobodu náboženského vyznání jako součást veřejného a společenského života. V rámci této svobody má každý nárok změnit svou náboženskou víru nebo přesvědčení a projevat jej navenek. V této souvislosti čl. 9 EÚLP vyjmenovává základní formy, jak lze náboženské vyznání projevat, a sice bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů nebo zachováváním obřadů, a to buď samostatně, nebo ve společenství s ostatními a veřejně nebo soukromě. Z níže judikatury ESLP vychází, že výčet projevů není taxativní.⁵⁸

Čl. 9 odst. 2 se zabývá možností omezení této svobody, z důvodu nezbytnosti zásahu pro ochranu demokratické společnosti, takové znění implikuje možnost státu zasáhnout do svobody vyznání pouze ze závažných důvodů, které jsou rozebrány níže v této diplomové práci. Čl. 9 EÚLP bývá vykládán v souvislosti s čl. 10 EÚLP zaručující svobodu projevu a v souvislosti s čl. 11 EÚLP zakotvující ochranu náboženských menšin.

3.2.2 Evropské společenství

Náboženství nebylo považováno za jeden z ústředních zájmů EU⁵⁹, proto neexistuje žádná konkrétní politika, kterou by se členské státy mohly řídit.

Na svobodu náboženského vyznání nicméně odkazuje primární právo EU. V preambuli Lisabonské smlouvy je totiž uvedeno, že všeobecné hodnoty základních lidských práv, demokracie a právního státu vychází mimo jiné z náboženských přesvědčení. Čl. 5b Lisabonské smlouvy zakazuje diskriminaci na základě náboženského vyznání a čl. 16c zakotvuje autonomii církve a náboženských sdružení, což je projevem sekularizace státního aparátu. Odkaz na zákaz diskriminace z důvodu náboženského vyznání lze nalézt v čl. 10 a čl. 19 SFEU. SFEU obdobně jako Lisabonská smlouva v čl. 17 zakotvuje nezávislost náboženství na státě a čl. 13 nařizuje členským státům, aby při stanovování politik

⁵⁸RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 7.

⁵⁹MCCREA, Ronan. *Religion and the public order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2014. xxxvi, 294 stran. Oxford studies in European law. ISBN 978-0-19-871394-4, s. 1.

v oblasti zemědělství, rybolovu, vnitřního trhu, dopravy, výzkumu, technologického rozvoje a vesmíru, hleděly na zvyklosti spojené s náboženskými obřady.

Nejdůležitějším aktem vydaným EU je Listina EU vyhlášena v roce 2000 v Nice, která svobodu náboženského vyznání v čl. 10⁶⁰ zakotvuje následujícím způsobem: „1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním úkonů a zachováváním obřadů.“ V odst. 2 téhož článku je zakotveno oprávnění odmítnout vykonávat vojenskou službu z důvodu vnitřního přesvědčení, resp. svědomí, které Listina EU zavádí navíc oproti EÚLP. Listina EU má stejnou právní sílu jako zakládající smlouvy EU.⁶¹

3.2.3 Česká republika

Česká republika se vyznačuje náboženskou neutralitou, která je zakotvena v čl. 2 odst. 1 Listiny: „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání“. Sekularismus je rovněž vyjádřen na zákonné úrovni v ust. § 4 odst. 2 ZCNs: „Stát, kraje a obce nemohou provádět náboženskou nebo protináboženskou činnost“. Čímž je zaručeno, že náboženství nemůže být nástrojem veřejné moci.

Náboženská svoboda byla v České republice poprvé upravena jako svoboda svědomí a vyznání v Ústavě z roku 1920, konkrétně v čl. 121⁶², a to pouze strohým vyjádřením, že „Svoboda svědomí a vyznání jest zaručena.“

Svoboda náboženského vyznání se v české právní teorii řadí mezi práva hmotná subjektivní práva veřejnoprávního charakteru působící erga omnes i inter partes.⁶³ Stěžejním aktem v České republice zakotvující svobodu náboženského vyznání komplexním způsobem je Listina, konkrétně v čl. 15 v odst. 1: „Svoboda

⁶⁰Listina základních práv Evropské unie. *EUR -Lex* [online]. 2022 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/charter-of-fundamental-rights-of-the-european-union.html>.

⁶¹Tamtéž.

⁶²ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. a DANČÁK, Břetislav, ed. *Základní lidská práva a právní stát v judikatuře ústavních soudů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2000. 141 s. Sborníky; sv. 4. ISBN 80-210-2451-8, s. 133.

⁶³HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X, s. 59.

myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“, na nějž navazuje čl. 16 Listiny zaručující právo „projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.“

Čl. 16 odst. 4 stanovuje možnost omezení výkonu práv souvisejících s náboženskou svobodou zákonem, *„jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.“* Oba články jsou zařazeny do II. hlavy Listiny mezi základní lidská práva a svobody, což je důkaz významnosti této svobody v demokratickém uspořádání. Z citovaných článků Listiny vyplývá, že zákonem může být omezen pouze výkon náboženství nebo víry nikoli svoboda náboženského vyznání (čl. 15 Listiny), a to pouze v nezbytných případech. Ochrana náboženské svobody je v právním řádu České republiky, kromě specifikované civilní roviny, ustanovena i v rovině trestněprávní, konkrétně v ust. § 176 trestního zákoníku, podle kterého platí, že ten *„Kdo násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné újmy*

- a) nutí jiného k účasti na náboženském úkonu,*
- b) zdržuje jiného bez oprávnění od takové účasti, nebo*
- c) jinému v užívání svobody vyznání jinak brání,*

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“

V České republice je tedy svoboda náboženského vyznání chráněna jak na ústavní úrovni, tak na úrovni zákonných předpisů, a to v rovině civilněprávní i trestněprávní. Ze znění specifických článků Listiny je patrný značný vliv VDLP, MPOPP i Listiny EU. V této souvislosti je nutné podotknout, že Česká republika je specifikovanými akty vázána dle čl. 10 Ústavy, a nemůže tak poskytnout svobodě náboženského vyznání menší ochranu, než poskytují uvedené akty.

Plénum Ústavního soudu se ke svobodě náboženského vyznání vyjádřilo následujícím způsobem: *„Česká republika je založena na principu laického státu. Podle čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") je totiž stát založen na demokratických hodnotách a "nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání." Je zřejmé, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tzn. především nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů.*

Z citovaného článku vyplývá, že stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání. Z toho je zřejmé, že náboženskou svobodu lze zásadně vymezit především jako *forum internum* (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. *status negativus, resp. libertatis* (G. Jellinek), charakteristického vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat. Zároveň však je zřejmé, že omezení náboženské svobody na *forum internum* je nepostačující, neboť již pojmovým znakem náboženské svobody je právo každého projevat svoje náboženské vyznání navenek, přirozeně při respektování omezujících kautel stanovených v čl. 16 odst. 4 Listiny.⁶⁴ Z uvedeného nálezu vyplývá, že v České republice stát a náboženství fungují jako samostatné entity se samostatnou organizační strukturou spravující své záležitosti samostatně. Tím Listina zakládá právo církví na autonomii a pravidlo, že vnitřní záležitosti církve není státní moc oprávněna přezkoumávat před státními soudy. Ústavní soud chápe svobodu náboženského vyznání jako *forum internum*, tedy jako vnitřní přesvědčení každého člověka, do kterého nemá třetí osoba právo zasahovat, zároveň, ale tvrdí, že součástí náboženské svobody jsou i její projevy navenek, přičemž připouští možnost omezení těchto projevů ze strany veřejné moci.

Jednotlivá znění článků týkající se zakotvení svobody náboženského vyznání v mezinárodním a českém právu je obdobné. Je postaveno najisto, že v demokratické společnosti je náboženská svoboda a související projevy důležité pro zachování demokratického uspořádání. Všechna citovaná ustanovení spojují do jednoho celku svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Propojení těchto tří svobod do jednoho ustanovení dává smysl, jelikož na vnitřním svědomí se mohou zakládat konkrétní myšlenky, jejichž ochranou je předmět svobody myšlení, a současně se svědomí může vykrystalizovat v komplexní víru, která je chráněna svobodou náboženského vyznání.⁶⁵

⁶⁴Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 29. listopadu 2002.

⁶⁵KROŠLÁK, Daniel, ed. a MORAVČÍKOVÁ, Michaela, ed. *Rozhodovací činnost soudů a náboženstvo*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015. 189 stran. ISBN 978-80-8168-181-3, s. 47.

3.3 Ochrana svobody náboženského vyznání

Povinnost státu chránit práva svých občanů patří mezi základní znaky právního státu.⁶⁶ Ochrana svobody náboženského vyznání je spojena s rozvojem koncepce individuálních lidských práv. EÚLP společně s dalšími nástroji specifikovaných v předchozích podkapitolách je považována za instrument vytvářející regionální systém ochrany lidských práv.⁶⁷ Řada demokratických států nad rámec EÚLP, Listiny EU a VDLP poskytuje ochranu svobodě náboženského vyznání ve svých ústavách. Podpisem uvedených aktů se státy zavázaly poskytovat ochranu svobodě náboženského vyznání minimálně stejně, jako je tyto dokumenty zakotvují. To, že je náboženská svoboda zakotvená v právním předpisu vysoké právní síly, zpravidla nepostačuje k tomu, aby uživateli bylo toto právo plně realizováno.⁶⁸ Pro poskytnutí plnohodnotné ochrany musí být v demokratickém státu nastaven mechanismus, který jedinci zaručí nerušený výkon základních práv a který v případě jeho nepřiměřeného zásahu nebo ohrožení svobodu náboženského vyznání restituuje.⁶⁹

Jednou z nejdůležitějších institucí poskytující ochranu náboženské svobodě je ESLP, k níž může fyzická osoba, nevládní organizace nebo skupina osob k ESLP podat individuální stížnost dle čl. 34 EÚLP, v případě, že bylo porušeno jeho právo zaručené EÚLP. Ochrany se může domáhat občan ale i příslušník jiného smluvního státu, nebo dokonce bezdomovec.⁷⁰

ESLP ve svých rozhodnutích opakovaně zdůraznil, že svoboda náboženského vyznání představuje „základ demokratické společnosti“ ve smyslu EÚLP.⁷¹ Jedním z prvních rozhodnutí o porušení čl. 9 EÚLP je rozhodnutí ve věci Kokkinakis proti Řecku⁷², kde soud poprvé vyjádřil důležitost myšlení,

⁶⁶HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X., s. 233.

⁶⁷ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7201-710-2, s. 109.

⁶⁸HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X., s. 234.

⁶⁹Tamtéž, s. 234.

⁷⁰PROUZOVÁ, Anna. *Evropský soud pro lidská práva: organizace, pravomoci a řízení*. Praha: Linde, 2004. 186 s. ISBN 80-7201-500-1, s. 41.

⁷¹DOLEJŠOVÁ KABELOVÁ, Kristýna. *Zákaz diskriminace jako právní problém v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. 181 s. Prameny a nové proudy právní vědy; no. 51. ISBN 978-80-87146-60-6, s. 99.

⁷²Rozhodnutí ESLP *Kokkinakis proti Řecku* ze dne 25. 5. 1993.

svědomí a náboženského vyznání. ESLP vyjádřil, že „pokud stát zůstává lhostejný k útokům na svobodu náboženské víry, mohlo by dojít k vážným nepokojům, které by pravděpodobně narušily sociální smír ve společnosti.“ ESLP určil, že státům má být poskytnut určitý manévrovací prostor pro stanovení možnosti, rozsahu a nezbytnosti zasahování do této svobody, tento prostor ale podléhá evropskému dohledu. Úkolem ESLP jako kontrolního nástroje je pak určit, zda opatření přijatá na státní úrovni jsou oprávněná a přiměřená.

Brian Leiter, tvrdí, že v náboženství není nic, co by opravňovalo jeho zvláštní přístup v právní nebo ústavní ochraně.⁷³ S tímto názorem si autorka dovolí nesouhlasit. Vzhledem ke studii, kterou vykonalo Pew Research Centrum, které je blíže analyzováno v kapitole 3.4 lze vidět, že zejména v Evropě je alarmující nárůst sociálního nepřátelství související s náboženskými projevy. Pisatelka se domnívá, že nárůst sociální nenávisti k náboženství je způsobeno zneužíváním informací a svobody projevu (problematika svobody projevu v rámci náboženského vyznání je analyzována v kapitole 4.7 níže. Zneužití náboženského přesvědčení ústí k nárůstu problémům ve společnosti, který nemůže být vládami ignorován. Vzhledem k neustále narůstajícímu počtu uprchlíků zejména v Západní Evropě, bez nastavení efektivního mechanismu ochrany náboženského vyznání na ústavní nebo alespoň zákonné úrovni, lze očekávat strmě rostoucí křivku ve vztahu k sociální nenávisti, což může eskalovat až k nábožensky motivovanému konfliktu v demokratické společnosti.

3.4 Omezení náboženského vyznání

Náboženství je nejsilnější podpora morálky.⁷⁴ Bylo by dle názoru autorky nerozumné, aby stát morálku občanů nepřiměřeně omezil. Jak je uvedeno v předchozích kapitolách, náboženství určitým způsobem definuje jednání osoby, přílišné omezení či přímo zbavení náboženské svobody jedinců by mohlo znamenat, že by byli zbaveni své jedinečnosti autoritativní mocí, což není v právním státě přípustné. Svoboda náboženského vyznání ve smyslu *forum internum* nemůže být omezená třetí osobou.⁷⁵ V opačném případě

⁷³MENUGE, Angus J. L., ed. Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives. Paperback edition. London: Routledge, 2019. xiii, 227 stran. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9, str. 74.

⁷⁴Longinqua Oceani encyklika z roku 1896 adresovaná katolické církvi.

⁷⁵Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 29. listopadu 2002.

by to znamenalo, že by příslušníku náboženství mohla být udělena sankce za smýšlení dle náboženského přesvědčení. Aby mohla být svoboda náboženského vyznání jako taková omezena, musela by být, dle názoru autorky, státem uzákoněna povinnost vyznávat pouze jediné náboženství a ostatní by byla zakázána. V takovém případě by se ale nejednalo o demokratický stát. Základním pilířem náboženské svobody je právo ji projevovat. Tyto projevy pak mohou podléhat státnímu omezení. Jednotlivé projevy náboženského vyznání a jejich meze jsou podrobněji specifikované v kapitole 4 níže.

Omezení náboženské svobody je aktuálním tématem globalizované společnosti a z průzkumů vyplývá, že až 26 % národů na světě má „*vysoké až velmi vysoké omezení na náboženství*“.⁷⁶ Studie rozděluje náboženské omezení na vládní omezení a sociální nepřátelství, ze studie lze vyčíst, že v obou případech křivka omezení a nenávisti roste vzhůru.⁷⁷ Je nutno podotknout, že nejvyšší nárůst restrikcí a sociální nenávisti byl zaznamenán ve státech, které nemají demokratické zřízení. Nicméně i v demokratických zemích lze nárůst vládních omezení a sociální nenávisti pozorovat. Omezení náboženské svobody ze strany vlády rozděluje Pew Research Centrum do 4 základních skupin, a sice:

- a) zákonná omezení;
- b) zvýhodnění některých náboženských skupin;
- c) omezení náboženských aktivit; a
- d) obtěžování náboženských skupin ze strany vlády.

První skupina „zákonná omezení“ může působit zavádějícím způsobem, neboť veškeré omezení základních práv a svobod musí probíhat v právním státě minimálně na zákonné úrovni, nicméně je tím myšleno povolení legálního fungování náboženské skupiny na území daného státu. K zákonnému působení na území státu se v demokratických státech musí náboženská skupina registrovat.

⁷⁶A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World: Tenth annual report dives deeper into the ways government restrictions on religion and social hostilities involving religion have changed, from 2007 to 2017. *PEW RESEARCH CENTER* [online]. 05. 07. 2019 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2019/07/15/a-closer-look-at-how-religious-restrictions-have-risen-around-the-world/>

⁷⁷Pew Research Center sleduje problematiku od roku 2007. Nejnovější údaje ukazují, že vládní restrikcce omezující náboženství vzrostly od roku 2007 z 20 států na 52 (rok 2017), to znamená nárůst o více než 100 %. Sociální nepřátelství náboženství stoupl od roku 2007 z 20 států na 56 států (rok 2017), rovněž více než 100 % nárůst. Lze pozorovat zvyšující se trend náboženské nenávisti ze strany soukromých osob, organizací nebo skupin.

Vládním zvýhodňováním se rozumí např. financování náboženského vzdělání určitého náboženského vyznání, případně financování majetku nebo duchovenstva. Pod třetí skupinu lze subsumovat zákaz proselytismu⁷⁸ nebo mužské obřízky. Obtěžováním náboženských skupin ze strany vlády se rozumí jejich pronásledování autoritativní mocí. U prvních dvou skupin vládních omezení je rychlejší růst omezení než u ostatních.⁷⁹

Legitimní požadavek na náboženskou neutralitu demokratického státu se pomalu přesouvá do pozice praktického protináboženského boje. Politici a zákonodárci podporují rostoucí omezení náboženské svobody, dle názoru autorky, zejména z důvodu narůstajícího počtu xenofobů, kteří mají pocit, že náboženství poškozuje osobní a sociální blahobyť. Náboženská nesnášenlivost podněcuje velkou část ozbrojených konfliktů po celém světě. Příčinou stoupající křivky sociální nenávisti může domněnka jedinců, že náboženské organizace a její stoupenci jsou schopni zločinu proti občanskému soužití. Z tohoto důvodu je, dle názoru pisatelky diplomové práce, žádoucí, aby byly náboženské organizace kontrolovány a monitorovány. Pro transparentní fungování náboženské organizace a její následnou kontrolu by bylo možné zavést speciální státní úřad, který by měl právní subjektivitu a funkčně by nespadal pod žádnou vládní složku. Takový úřad by rovněž mohl rozhodovat, zda je by vzniklý spor měla řešit náboženská organizace na své vlastní úrovni, nebo je zapotřebí zásahu vnitrostátních orgánů. Rovněž by mohl za pomoci expertů organizovat naučné semináře, jejichž úkolem by bylo zajistit, aby se podstatné základní informace o jednotlivých náboženských vyznání dostaly do podvědomí společnosti, aby tato mohla pochopit, z jakého důvodu jedinec projevuje své vyznání právě tímto způsobem a proč je důležitá jejich ochrana.

⁷⁸V původním pojetí byl proselyta pohan, který konvertoval k judaismu. V moderním pojetí se za proselytu označuje ten, kdo přijal novou náboženskou víru celkově.

⁷⁹U prvních jednotlivých kategorií skóre stouplo o více než 20 %.

4 Jednotlivé projevy náboženského vyznání a jejich meze

Zdá se, že ve 21. století je náboženství opět na vzestupu. Zatímco se západní společnosti od 50. let 20. století staly sekulárními a počet náboženských denominací klesá, projevy náboženského vyznání jsou ve společnosti častější. Náboženská víra jedince je především jeho vnitřní přesvědčení, stává se však předmětem veřejného zájmu v případě, že se náboženská organizace nebo jedinec rozhodnou projevit svou zbožnost.⁸⁰ Jak je uvedeno výše součástí svobody náboženského vyznání je oprávnění projevat své vyznání navenek. Individuální autonomie je jednou z důležitých zásad právního řádu demokratického uspořádání. Nicméně i individuální projev svobody náboženského vyznání může být omezen z důvodu veřejného pořádku, bezpečnosti, morálky společnosti nebo z důvodu kolize s právem nebo svobodou jiného jedince. Stát při nastavování pravidel a omezování projevů náboženského vyznání na veřejnosti musí jednoznačně určit, že uplatnění pravidel je v souladu s nejlepšími zájmy společnosti.

Pro komplexní pochopení problematiky je nejdříve třeba definovat, co lze považovat za projev náboženského vyznání. EÚLP v čl. 9 vyjmenovává čtyři základní projevy náboženského vyznání, a sice bohoslužbu, vyučování, provádění náboženských úkonů a zachovávání obřadů. Výčet projevů v čl. 9 EÚLP je demonstrativní.⁸¹ Mezi další projevy, které jsou chráněny v rámci svobody náboženského vyznání, se řadí nošení náboženských symbolů, odívání, slavení významných svátků či šíření věrouky.⁸² ESLP považuje za projev ve smyslu čl. 9, projev, který je úzce spjatá s náboženským vyznáním.⁸³ ESLP se vyjádřil, že svoboda vyznání „*nechrání každé jednání motivované nebo inspirované nebo*

⁸⁰O'HALLORAN, Kerry. Religious discrimination and cultural context: a common law perspective. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3, s. 83.

⁸¹BOBEK, Michal. Kapitola XIX [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 974.

⁸²RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 7.

⁸³Rozhodnutí ESLP *Eweida a ostatní proti Spojenému království* ze dne 15. 1. 2013.

náboženstvím nebo vírou".⁸⁴ Průlomovým aktem, který pomohl určit, co lze subsumovat pod náboženské projevy, je zpráva Komise ve věci Arrowsmith proti Spojenému království.⁸⁵ Stěžovatelkou byla britská obyvatelka, která rozdávala letáky směřující proti irské vládě, resp. proti irské válce, ve které bojovali britští vojáci. Stěžovatelka v této věci uváděla, že se jedná o projev její náboženské svobody a že letáky vyjadřují její pacifismus. Nicméně obsah letáku tomuto vyjádření neodpovídal. Komise shledala, že rozdávání letáku nelze podřadit pod ochranu čl. 9 EÚLP, byť je dle svědomí stěžovatelky vedeno jejím přesvědčením. Navíc letáky nepojednávaly o pacifismu, spíše polemizovaly o vládě v Severním Irsku. Komise uzavřela, že tento projev nedosahuje kvality projevu náboženského vyznání, jenž je chráněn čl. 9 EÚLP, nicméně projev může být chráněn na základě čl. 10 EÚLP. Ke zprávě Komise byla připojena dvě odlišná stanoviska, z nichž vyplývá, že by měly požívat ochrany i náboženské úkony, které sice nejsou projevem náboženského vyznání v pravém slova smyslu, ale jsou náboženským nebo jiným přesvědčením silně motivována.

Z rozhodovací praxe Komise vyplývá, že ne všechna nábožensky motivované projevy spadají pod ochranu dle čl. 9 EÚLP, nýbrž spadají pod ochranu čl. 10 EÚLP. V rozhodnutí *Hermannes Joannes van den Dungen proti Nizozemí*⁸⁶ stěžovatel rozdával letáky ukazující mrtvý plod společně s vyobrazením Krista před klinikou provádějící potraty, přičemž tvrdil, že byl motivován svým náboženským přesvědčením. Komise v tomto případě určila, že „*pojem „praxe“ v čl. 9 se nevztahuje na každý čin, který je motivován nebo ovlivněn náboženstvím nebo vírou*“.

Obdobně Komise rozhodla i ve věci *Khan proti Spojenému království*⁸⁷, ve které byl stěžovatel odsouzen britským královstvím za manželství s 12 letou dívkou. Stěžovatel se domníval, že se jedná o zásah do jeho náboženské svobody, protože jeho víru mu umožňuje se s takto mladou dívkou oženit. Nicméně i v tomto případě Komise uzavřela, že mu sice jeho víra „pouze“ dovoluje oženit se s 12 dívkou, nikoliv nepřikazuje. Proto nelze chování pana stěžovatele podřadit pod projev náboženského vyznání.

⁸⁴Rozhodnutí ESLP *Kalaç proti Turecku* ze dne 1. 7. 1997.

⁸⁵Zpráva Komise *Arrowsmith proti Spojenému království z 12. října 1978*, obdobně ESLP *Kalaç proti Turecku* ze dne 1. 7. 1997.

⁸⁶Rozhodnutí ESLP *Hermannes Joannes van den Dungen proti Nizozemí* ze dne 22. 2. 1995

⁸⁷Rozhodnutí Komise *Khan proti Spojenému království* ze dne 7. 7. 1986.

Z praxe ESLP a Komise vyplývá, že pokud je projev nezbytný k praktikování náboženství, pak se jedná o náboženský projev. Jestliže však jde jen o inspiraci náboženskými pravidly, nepůjde o projev, kterému je poskytnuta ochrana dle čl. 9 EÚLP. Obecně lze uzavřít, že čím dále se projevy inspirované náboženstvím vzdalují od základních požadavků přesvědčení nebo náboženského vyznání, tím menší je ochrana a tím širší je možnost zásahu ze strany státu.⁸⁸

Níže jsou uvedeny, dle autorky, nejčastější projevy svobody náboženského vyznání vyskytující se ve společnosti.

4.1 Kult

Pojmy bohoslužba a zachování obřadu označují tradiční formy vnějších projevů víry – společně je lze označit jako výkon kultu.⁸⁹ Uvedené pojmy bývají výslovně zmiňovány v dokumentech poskytujících ochranu náboženskému vyznání.⁹⁰ Ochrana kultu patří mezi základní ochranu svobody náboženství. Výkon kultu může být osobní (modlitby, meditace), nebo kolektivní (mše, bohoslužby vykonávané ve skupině). Může být vykonáván na veřejnosti nebo v soukromí.

4.1.1 Bohoslužba

Bohoslužbou se rozumí náboženský obřad spočívající ve specifické skladbě rituálních úkonů, jejichž prostřednictvím se jednotlivec spojuje s bohem.⁹¹ Bohoslužba se jeví jako nejtěsnější projev související s náboženskou svobodou.⁹² S výkonem bohoslužby se pojí i obstarávání místa k jejímu výkonu. ESLP se v rozhodnutí *Manoussakis a spol. proti Řecku*⁹³ vyjádřil, že v Řecku existuje tendence uvalovat na neortodoxní náboženství velmi přísné sankce za porušení řeckého zákona č. 1363/1938. Stěžovatelé byli příslušníci Svědků Jehovových, kteří si pronajali místnost pro výkon bohoslužby, nicméně aby mohli bohoslužbu skutečně provozovat, potřebovali souhlas ministerstva. Ministerstvo

⁸⁸ BOBEK, Michal. Kapitola XIX [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 974.

⁸⁹ KRÍŽ, Jakub. *Autonomie církvi*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2017. xv, 203 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-660-9, s. 68.

⁹⁰ Srov. VDLP, EÚLP, Listina České republiky.

⁹¹ Sociologická encyklopedie. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Bohoslu%C5%BEba>.

⁹² SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 82.

⁹³ Rozhodnutí ESLP *Manoussakis a další proti Řecku* ze dne 26. 9. 1996.

zdržovalo vydání povolení téměř celý rok, přičemž Svědkové Jehovovy se unáhli k výkonu bohoslužby bez předmětného povolení. Řecko začalo Svědky Jehovovy trestně stíhat za výkon bohoslužby bez povolení. ESLP vyjádřil sice, že Řecko sledovalo legitimní cíl, nicméně zvolilo k tomu značně nepřiměřené prostředky. Proto usoudil, že došlo k porušení čl. 9 EÚLP.

Pisatelka diplomové práce považuje za nepřiměřené použití trestněprávních prostředků za výkon bohoslužby v budově bez povolení. Svědkové Jehovovy jsou v Řecku uznaným náboženstvím, navíc k bohoslužbě docházelo v uzavřené budově a zúčastnili se jej pouze příslušníci dané víry. Naopak autorka považuje za nepřiměřené omezení chování ze strany státu při zbytečně zdlouhavém vyřizování povolení k manifestaci bohoslužby, tím spíše udělení trestněprávní sankci za její výkon.

4.1.2 Zachovávání obřadů

Náboženské obřady jsou rovněž neodmyslitelně spjaté se svobodou náboženského vyznání. Jak je uvedeno výše této diplomové práce, rituály mohou být omezeny např. v případě, že jsou při nich užívány psychotropní látky. ESLP se k provádění náboženských obřadů vyjádřil v souvislosti s prováděním židovské rituální porážky v rozhodnutí *Cha'are Shalom Ve Tsedek* proti Francii⁹⁴. Stěžovatelkou byla obec, která tvrdila, že nevydáním povolení k přístupu na jatka za účelem rituální porážky, francouzské úřady porušily čl. 9 a čl. 14 EÚLP. Tóra svým věřícím určuje specifická pravidla pro konání porážky zvířat. Rituální porážku – šechitu mohou provádět pouze specialisté – šochetové a na celý náboženský obřad dohlíží rituální dozor. Náboženský orgán po správném vykonání obřadu označí maso „*glatt*“, což jeho spotřebitelům zaručuje, že maso pochází z náboženského rituálu. Pro výkon náboženského obřadu musí zvíře splňovat určitá kritéria a musí být plně při vědomí. Tento způsob je ve Francii zakázaný, jelikož podle francouzských zákonů má být zvíře znehybněno a omráčeno, aby netrpělo, nicméně Francie v rámci svobody náboženského vyznání v této souvislosti vyslovovalo výjimku pro Pařížskou konzistorální židovskou obec (ACIP). Stěžovatelce nevyhovoval způsob provádění porážky, kterou vykonávali šochetové řídící se pravidly ACIP, jelikož nedocházelo ke kontrole plic. Stěžovatelka tedy byla nucena získávat maso z Belgie nebo

⁹⁴Rozhodnutí ESLP *Cha'are Shalom Ve Tsedek* proti Francii ze dne 27. 6. 2000.

nelegálním způsobem. ESLP v této souvislosti vyslovil, že nedošlo k porušení čl. 9 EÚLP ze strany francouzských úřadů. K porušení čl. 9 EÚLP by mohlo dojít pouze v případě, že by „*nezákonnost provádění rituální porážky neumožňovala ultraortodoxním židům jíst maso zvířat poražených v souladu s náboženskými předpisy, které považují za platné*“. Stěžovatelka mohla maso získávat z Belgie, jak sama tvrdila, nebo z řeznictví, nad nimiž dozoruje ACIP. Nadto ESLP poukázal, že neudělením povolení stěžovatelce Francie sledovala legitimní cíl, a sice ochranu zdraví a veřejného pořádku, jelikož státem organizovaný výkon kultu přispívá k náboženskému míru a toleranci.

Autorka si dovoluje vyslovit názor, že v tomto případě měl být spor řešen v rámci vnitřní organizace náboženského společenství. ESLP nemůže vykládat židovskou literaturu, tím spíše určovat, zda náboženský obřad, kterým je získáváno maso, je v souladu s judaistickými pravidly. Jestliže stěžovatelka spatřovala problém ve výkonu náboženského obřadu, měla kontaktovat ACIP. Nicméně argument ESLP, že nedošlo k porušení náboženské svobody z důvodu, že stěžovatelka může získávat maso z Belgie nebo z řeznictví dozorovaný ACIP je poněkud laxní. Odstranění možného zásahu do projevu náboženského vyznání lze nastavením mechanismu, kdy stát vydá povolení pro židovskou obec jako celek a určí, na jakých jatkách je přípustné vykonávat náboženský obřad, ACIP by pak následně měl vydávat povolení jednotlivým zájemcům. Případný rozkol mezi způsobem výkonem náboženského obřadu by pak byl řešen v rámci náboženské společnosti. Čímž by rovněž došlo ke zvětšení autonomie církve.

K provozování rituálů se vyjádřil rovněž SDEU v rozhodnutí o předběžné otázce Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW a další proti Vlaamse Gewest⁹⁵, v němž islámští věřící napadli nařízení vydané na území regionu Flandry mimo jiné určující, že náboženské rituály mohou probíhat pouze na státem schválených jatkách. Podle předkládacího soudu však schválená jatka ve Flandrech nejsou schopny během muslimského svátku uspokojit zvýšenou poptávku po halal masu, k níž dochází během muslimského svátku obětí, což ovlivňuje jejich právo na svobodu náboženského vyznání. SDEU uzavřel, že nařízení vydané ve Flandrech nenarušuje svobodu náboženského

⁹⁵Rozsudek SDEU *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW a další, proti Vlaamse Gewest*, ve věci C-426/16 ze dne 29. 5. 2018.

vyznání dle čl. 10 Listiny EU, jelikož nezakazuje provádění náboženských rituálů, pouze stanovuje speciální pravidla pro jatka, na kterých se náboženské obřady konají.

4.1.3 Náboženské úkony

Náboženské úkony jsou složitým právním problémem. Na náboženské úkony se pohlíží dvěma způsoby, a sice na jedné straně je může náboženský úkon znamenat cokoli, co je v souladu s náboženskou vírou nebo přesvědčením.⁹⁶ Takový doktrinální názor však není přijímán, jelikož by docházelo ke zneužívání náboženské víry nebo přesvědčení k páchání protiprávních činů. Druhý názor na náboženské úkony pohlíží restriktivně a považuje, že pod náboženské úkony lze subsumovat pouze náboženské obřady a bohoslužbu.⁹⁷

Autorka se přiklání k druhému názoru a pohlíží na náboženské úkony jako na úkony spojené s náboženskými obřady a bohoslužbou. Náboženské úkony chápe jako synonymum k náboženským projevům, a tedy zároveň jako slovo nadřazené k jednání činěným v souvislosti s bezprostředním výkonem náboženské svobody.

4.2 Vyučování

Pod pojmem vyučování si lze představit šíření náboženských, ale i nenáboženských doktrín.⁹⁸ Zásadním právním problémem, který se váže k vyučování jako k projevu náboženského vyznání, je proselytismus. Jak je vysvětleno výše v této diplomové práci za proselytu byl označován pohan, který konvertoval k judaismu. V moderním pojetí je proselytismus vysvětlován jako jakákoli změna náboženského vyznání. ESLP se k projevu náboženského vyznání vyučování vyjádřil v již zmíněném rozhodnutí Kokkinakis vs. Řecko⁹⁹. Stěžovatelem byl řecký obchodník v důchodu, který byl více jak 60x zatčen za proselytismus. Stěžovatelem byl Svědek Jehovův a za proselytismus byl vzhledem k jeho četnosti několikrát odsouzen. Jak bylo zmíněno v přechozích kapitolách Řecko je silně spojeno s pravoslavnou církví a proselytismus považuje za trestný čin. Stěžovatel byl odsouzen k trestu odnětí svobody na tři měsíce nebo

⁹⁶ SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, str. 90.

⁹⁷ Tamtéž str. 90.

⁹⁸ Tamtéž str. 85.

⁹⁹ Rozhodnutí ESLP *Kokkinakis proti Řecku* ze dne 25. 5. 1993.

k peněžitému trestu 400 drachem za každý den odnětí svobody za to, že se svou manželkou přišel domů k paní Kyriakakiové a přesvědčoval ji o změně své křesťanské víry. Stěžovatel podsouval paní Kyriakakiové literaturu Svědků Jehovových, četl ji z Bible a bylo shledáno, že tímto způsobem se pokoušel přímo nebo nepřímo podkopat její víru. ESLP poznamenal, že čl. 9 EÚLP lze náboženskou víru manifestovat jednak na veřejnosti, ale jednak sám a v soukromí. Kromě jiného svoboda náboženského vyznání zahrnuje právo přesvědčovat bližního svého vyučováním; v opačném případě ESLP dovedl, že část čl. 9 EÚLP „*právo na změnu svého náboženství nebo víry*“ by „*zůstalo mrtvou literou*“. ESLP určil, že proselytismus narušuje svobodu myšlení a náboženství ostatních, proto nezpochybnil legitimní cíl sledovaný řeckou vládou, když zakotvili proselytismus jako trestný čin. Nicméně v případě stěžovatele soudy dostatečně neodůvodnily, v čem spatřují ohrožení demokratické společnosti kromě toho, že opakovaly zákonnou dikci zákazu proselytismu, proto ESLP vyslovil, že došlo k porušení čl. 9 EÚLP.

Dle autorky je v případě, šíření náboženských doktrín, těžko vymežitelný rozsah, kdy je ještě považován za projev náboženského vyznání a kdy naopak již dochází k nátlaku změnit víru. V tomto případě je třeba zavést kontrolní mechanismus, který odhalí, zda byl vyvíjen nátlak na změnu víry nepřiměřený. Pisatelka navrhuje, že jedním z kritérií posouzení by měla být četnost „*útoků*“ na náboženskou svobodu dané osoby.

4.3 Vystavování kříže na veřejných místech

Kříž je jedním ze základních znaků pro křesťanství. Kříž má ve společnosti náboženský přesah. Křesťanský kříž evokuje jednak náboženství jednak základní lidské hodnoty jako toleranci, svobodu nebo rovnost. Významným symbolem je pro Itálii, která je sice sekulárním státem, ale křesťanský kříž považuje spíše za jeden ze symbolů Itálie s převažujícím výchovnou hodnotou. Dle autorky se Itálie odchyluje od idey sekulárního státu a cíle nábožensky neutrální Evropské unie. K přítomnosti krucifixu bylo vydáno několik rozhodnutí napříč evropskými státy. Dodnes nebylo postaveno najisto, zda vyvěšování kříže je v rozporu s myšlenkou sekularizace státu a evokuje inklinaci státu k jednomu náboženství nebo je v moderní společnosti kříž považován za pasivní symbol, který vyznačuje i jiné hodnoty než náboženské.

Rozsudek ESLP ve věci *Lautsi vs. Itálie*¹⁰⁰ se vyjádřil k vyvěšování křesťanského kříže ve veřejných školách v Itálii v souvislosti s náboženskou neutralitou právního státu. V tomto případě, byla stěžovatelka dvou nezletilých dětí, které navštěvovaly veřejnou školu, v níž ve všech třídách byl umístěn křesťanský kříž. Podle stěžovatelky bylo umístění krucifixu v rozporu se zásadou náboženské neutrality státu. Škola kříže ve třídách vystavovala kříže v souladu s historickými souvislostmi Itálie. Itálie na státní úrovni považovala křesťanský kříž za „přirozený jev“, neboť se nejedná pouze o náboženský symbol, ale i o „vlajku katolické církve“, která je jedinou jmenovanou církví v italské ústavě. Podle stěžovatelky krucifix ve třídách vyvolává náboženskou asociaci, což vyvolává myšlenku, že stát podporuje jedno náboženství. V právním státě, však taková myšlenka není přípustná vzhledem k jeho náboženské neutralitě. Italská vláda ve svém podání polemizovala nad významem křesťanského kříže. Podle ní má krucifix ve školách zejména etický význam spočívající např. v zákazu násilí, stejné důstojnosti všech lidských bytostí, spravedlnosti. Mimoto odkazuje na historické souvislosti mezi hodnotami demokratického státu a základními hodnotami křesťanství. ESLP zdůraznil důležitost veřejné školy jako neutrálního prostředí, ve kterém by se měly potkávat různé náboženské a filozofické směry a žáci by se měli seznamovat s myšlenkami a tradicemi ostatních. ESLP vyjádřil názor, že stát by se měl zdržet i nepřímého vnucování víry tam, kde se nacházejí osoby na něm nezávislé (zejména osoby, které jsou snadno ovlivnitelné). ESLP nezpochybnil, že křesťanský kříž má jistě i jiný význam než náboženský, nicméně dal za pravdu stěžovatelce, a sice že převažuje význam náboženský. ESLP uzavřel, že přítomnost křesťanského kříže ve třídách veřejných škol překračuje užívání náboženských symbolů v historických souvislostech a dovedl, že vyvěšování křesťanského kříže je v rozporu s povinností demokratického státu zachovávat náboženskou neutralitu a Itálie v tomto případě porušila právo rodičů a dětí na svobodu náboženského vyznání. Nicméně italská vláda rozhodnutí ESLP vytýkala zaměňování pojmu náboženské neutrality a sekularismus a požádala o přezkoumání věci velkým senátem. Velký senát svým rozhodnutím¹⁰¹ veřejně známým jako *Lautsi II.* své prvotní rozhodnutí zrušil. Italská vláda žádosti o přezkoumání prvotního rozhodnutí zdůraznila, že krucifix je v současné době

¹⁰⁰Rozhodnutí ESLP *Lautsi proti Itálii* ze dne 3. 11. 2009.

¹⁰¹Rozhodnutí ESLP *Lautsi proti Itálii II* ze dne 18. 3. 2011.

pasivním symbolem. Dle italské vlády by měl ESLP respektovat národní tradice a zdůraznila, že náboženská neutralita státu znamená na jednu stranu povinnost zdržet se propagace náboženství, na stranu druhou náboženská neutralita vyžaduje i nepropagování ateismu. ESLP konstatuje, že krucifix má nepochybně převážně náboženskou symboliku, nicméně neexistuje důkaz o tom, že by jeho přítomnost ve veřejných italských školách měla na žáky negativní vliv a nepostačuje subjektivní pocit stěžovatelky, že dochází k porušení práva na náboženskou svobodu nebo, že dochází k porušení náboženské neutrality státu. ESLP považuje krucifix spíše za pasivní symbol a je na uvážení každého členského státu, aby vyvážil svobodu náboženského vyznání s vystavováním symbolů z historického zakotvení ve státní historii.

Rozhodnutí ESLP Lautsi II, v němž ESLP neshledal vystavování krucifixu ve státních školách v rozporu s EÚLP je překvapivé. Autorka zastává názor, že stát by měl být nábožensky neutrální a na veřejných prostranstvích by se měl zdržet přítomnosti jakýchkoli náboženských symbolů, které evokují inklinaci státu k nějakému náboženství. Přisuzování krucifixu jiný význam než ten náboženský je jednak v rozporu s myšlenkou sekulárního státu, jednak by se mohlo jednat dokonce o profanaci náboženského symbolu.

Zejména ve státech, kde je větší podíl ateistů nebo příslušníků jiné víry by přítomnost náboženského symbolu mohla zvyšovat sociální nenávisť.

4.4 Náboženské odívání

Odívání patří mezi základní projev náboženského vyznání. Velký důraz na náboženské odívání je kladen v muslimské společnosti. Jak je uvedeno v předcházející kapitole evropské státy v posledních letech přijímají zákony, které omezují náboženské odívání nejen na veřejných místech.

4.4.1 Muslimské šátky

Kontroverzním tématem v demokratických státech zůstávají muslimské šátky. Muslimským ženám způsoby zahalování určují tradice a jejich náboženské přesvědčení. Historicky se jedná o symbol počestnosti, cudnosti a spořádanosti.¹⁰² Pro řádné pochopení problematiky zahalování, je třeba rozdělit a vysvětlit jednotlivé druhy náboženských šátků, které ženy používají pro zahalování a které

¹⁰²KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-168-7, s. 88.

demokratické státy vnímají jako problematické. Mezi tyto šátky patří burka, nikáb a hidžáb. Burka zahaluje ženě celé tělo včetně obličeje a nositelce je ponechána pouze část v okolí očí, a i ta je zakrytá mřížkou.¹⁰³ Hidžáb je nejrozšířenější forma zahalení. Tento šátek zakrývá vlasy, ramena, dekolt a šíji.¹⁰⁴ Nikáb je většinou černý a jedná se o šátek nebo spíše závoj, který zakrývá celý obličej kromě očí¹⁰⁵, proto jsou burka a nikáb často zaměňovány. Kvůli zahalení obličeje jsou ve společnosti vnímány jako problematické burky a nikáby. V několika evropských zemích je přijatý zákon zakazující zahalování obličeje na veřejných místech, mezi nimi se nachází např. Itálie, Francie, Belgie a Švýcarsko.

Ve Francii byl v roce 2011 přijat zákon zakazující zahalování celého obličeje na veřejnosti pod sankcí pokuty do výše 150 EUR. V rozhodnutí ESLP S.A.S proti Francii¹⁰⁶ velký senát rozhodl o tom, že francouzský zákon zakazující zahalování obličeje na veřejných prostranstvích nepředstavuje nepřiměřený zákaz do práva na svobodu náboženského vyznání zaručenou EÚLP. Stěžovatelkou byla francouzská muslimka z Pákistánu, která nosila zahalený svůj obličej (nikáb a burku) z důvodu vlastního kulturního a osobního přesvědčení, nikoli z důvodu nátlaku jejího manžela nebo jiného příbuzného. Sama si obličej nezahalovala při žádné okolnosti. Zdůrazňovala však, že přijetím francouzského zákona jí byla odebrána možnost volby. ESLP ve svém rozhodnutí konstatuje, že tvář má důležité místo v sociální interakci a její zahalení může být vnímána jako porušení práva ostatních na život ve společenství. Dle názoru ESLP francouzský zákon zákazem zahalování obličeje zajišťuje veřejnou bezpečnost a ochranu veřejného pořádku. ESLP zdůraznil, že svoboda náboženského vyznání je především svědomí jednotlivce, nicméně svoboda náboženského vyznání zahrnuje i právo vyznání projevit na společensky přístupném místě. V rámci zdravého fungování demokratické společnosti je nezbytné omezit projevy náboženského vyznání v zájmu ostatních skupin. Stát by v takovém případě měl vystupovat jako nestranný a neutrální organizátor různých náboženství, aby byl schopen zajistit veřejný pořádek, náboženský soulad a toleranci. ESLP uzavřel, že přijatý zákon není v rozporu se svobodou náboženského vyznání, nicméně

¹⁰³KHIDAYER, Emíre. Život po arabsku. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 9788020427861, s. 97.

¹⁰⁴Tamtéž s. 99.

¹⁰⁵Tamtéž, s. 99.

¹⁰⁶Rozhodnutí ESLP S.A.S. proti Francii ze dne 1. 7. 2014.

přiznal, že evropské společenství není v otázce zahalování na veřejnosti jednotný. ESLP určil, že je pravomocí státu zajistit podmínky, za kterých mohou jednotlivci žít bez ohledu na rozmanitost osobnosti.

K rozhodnutí soudkyně A. Nussberger a H. Jäderblom vyjádřily částečně odlišné stanovisko, a sice obě odmítly nezbytnost plošného zákazu zahalování obličeje v demokratické společnosti. Soudkyně zároveň tvrdí, že francouzská vláda mohla požit jiné prostředky pro omezení jako např. vzdělávání ostatních jedinců či osvětovou kampaň. Omezení Francie považují za nepřiměřené ve vztahu se svobodou náboženského vyznání.

ESLP ve svém dalším rozhodnutí *Dakir vs. Belgie*¹⁰⁷ prohlásil, že upravená vyhláška zakazující zakrytí obličeje na veřejných místech, není v rozporu se svobodou náboženského vyznání dle čl. 9 EÚLP samostatně ani ve spojení se zákazem diskriminace dle čl. 14 EÚLP. V roce 2008 belgické obce přijaly nový článek 113bis společné vyhlášky zakazující nošení zakrytého obličeje na veřejně přístupných místech. Stěžovatelkou byla muslimka žijící v jedné z obcí, která nosila nikáb a vždy souhlasila s odejmutím závoje z úředních důvodů. Nesouhlasila však s tím, že jí vyhláška vzala právo volby a tvrdila, že je mířena přímo na muslimské ženy. Belgické obce nařčení stěžovatelky odmítly a tvrdily, že vyhlášku přijaly z důvodu veřejné bezpečnosti. ESLP odkázal na rozhodnutí *S.A.S* proti Francii, ve kterém bylo zdůrazněno, že ochranný mechanismus čl. 8 a 9 EÚLP má subsidiární charakter a primární ochranu zajišťují vnitrostátní orgány. Vnitrostátní orgány totiž mohou lépe posoudit místní podmínky, než soud na mezinárodní úrovni. ESLP připustil, že vyhláška dopadá převážně na muslimské ženy, omezuje pluralismus a může vést k intoleranci. Na druhou stranu belgické obce uvedenou úpravu vyhlášky přijala jako odpověď na praktiky, které ve své společnosti považovala za neslučitelné v rámci společenské komunikace. ESLP připustil, že pro správné fungování demokratické společnosti je důležitá společenská interakce mezi jednotlivci.

Obdobně jako v rozhodnutí *S.A.S* proti Francii i zde bylo přijato odlišné stanovisko soudce R. R. Spana a soudkyně I. Karakaş, ve kterém se považují použití principu „soužití“ jako nástroje k „úpravě chování“ v demokratické

¹⁰⁷Rozhodnutí ESLP *Dakir proti Belgii* ze dne 11. 7. 2017.

společnosti za nepřipustné. Rovněž se ohradili proti závažnosti sankce, které obce pojily s porušením čl. 113bis vyhlášky. V případě porušení vyhlášky lze totiž uložit trest odnětí svobody až na 7 dní. Autorka souhlasí s odlišným stanoviskem, a sice že trest za porušení vyhlášky je nepřiměřený vzhledem k závažnosti jejímu porušení.

Dalším významným rozhodnutím týkající se muslimských šátků je Leyla Şahin proti Turecku¹⁰⁸. Rozhodnutí se týkalo nošení náboženského oděvu ve veřejných vzdělávacích zařízeních. Stěžovatelkou byla turecká občanka studující medicínu a nošení šátku považovala za svou náboženskou povinnost. Studentka v pátém ročníku přestoupila na Istanbulskou univerzitu, v níž platila směrnice zakazující vpuštění studenty s pokrývkou hlavy (tj. ti kteří nosí náboženský šátek) a studenty s vousy na přednášky a semináře. V této souvislosti stěžovatelka skutečně nebyla vpuštěna na některé přednášky a semináře, protože odmítla odložit svůj šátek. Věc byla nejdříve řešena malým pětičlenným senátem a následně stěžovatelka požádala o předložení věci velkému senátu, přičemž její žádosti bylo vyhověno. Malý senát ESLP rozhodl, že omezení zavedené směrnicí vysoké školy není v rozporu s čl. 9 EÚLP, jelikož sledovalo legitimní cíl a mohlo být považováno za nezbytné v demokratické společnosti. Velký senát ESLP pak posuzoval celý případ znovu, přičemž konstatoval, že došlo k zásahu do stěžovatelčina práva projevat náboženské vyznání navenek. ESLP považoval za zákonný základ rozhodnutí tureckého ústavního soudu, který určil, že povolit na univerzitní půdě „*zahalovat krk a vlasy závojem nebo šátkem z důvodu náboženského přesvědčení*“ je v rozporu s ústavou, neboť šátek je symbolem a takovéto povolení by bylo v rozporu se základními principy společnosti. Toto rozhodnutí bylo následně zveřejněno v turecké sbírce listin. Velký senát ESLP konstatoval, že nedošlo k porušení stěžovatelčina práva projevat náboženskou svobodu, jelikož to byl cíl předvídatelný tureckým zákonodárstvím. Navíc dle ESLP zavedené omezení sledovalo legitimní cíl, a sice ochranu veřejného pořádku a svobody jiných osob. ESLP vyslovil názor, že lze spatřovat nezbytnost zásahu v demokratické společnosti, protože náboženské symboly bývají zneužívány politickými hnutími, které ohrožují právní stát. Z tohoto důvodu, považoval zásah do náboženské svobody stěžovatelky za přiměřený.

¹⁰⁸Rozhodnutí ESLP *Leyla Şahin proti Turecku* ze dne 10. 11. 2005.

ESLP řešil regulaci muslimských závojų ve školství rovněž v případě Dahlab proti Švýcarsku.¹⁰⁹ Stěžovatelkou byla švýcarská občanka pracující jako učitelka na prvním stupni základní školy. Stěžovatelka pracovala v hidžábu až do školské inspekce, který vyslovil znepokojení, že stěžovatelka při vyučování používá pokrývku hlavy, kterou jasně považuje za náboženský symbol. Stěžovatelka byla následně požádána, aby hidžáb ve škole nenosila, a to na základě ustanovení švýcarského zákona, které požadovalo, aby učitel ve škole dodržoval náboženskou neutralitu. ESLP v úvodu rozhodnutí konstatoval, že stěžovatelka pracuje ve veřejném sektoru a v důsledku toho může být její právo omezeno více. ESLP uvedl, že zásahem do stěžovatelčina práva na projev náboženského vyznání byl sledován legitimní cíl, jelikož pokud by stát neomezil oprávnění nosit náboženské symboly ve škole, mohla by se škola stát zájmem konfliktu náboženských skupin. Je tedy ve veřejném zájmu takovým konfliktům předejít. ESLP se v posuzovaném případě zabýval i porovnáním hidžábu a křesťanského křížku a došel k závěru, že křesťanský křížek je taktéž náboženským symbolem, ale jedná se o malý šperk, který nelze porovnávat s muslimskými šátky. Muslimské šátky mohou na žáky vyší vliv v oblasti náboženství než křesťanský křížek, který nemusí být na první pohled zřejmý. ESLP v rozhodnutí zdůraznil sekulární charakter Švýcarska a potvrdil oprávněnost zásahu do svobody náboženského vyznání.

Ve věci Lachiri proti Belgii¹¹⁰ nebyla stěžovatelka vpuštěna na jednání, protože odmítala odložit na výzvu soudu svůj hidžáb. Zákonným podkladem bylo ustanovení soudního řádu, které ukládalo osobám účastnících se jednání sejmout pokrývku hlavy za účelem zachování důstojnosti a pořádku v soudní síni. ESLP poznamenal, že jednání předsedy senátu sice mělo zákonný podklad, nicméně nesledovalo legitimní cíl, jelikož z okolností případu nevyplývalo, že by stěžovatelka byla v rámci jednání se soudem neuctivá, či by jinak narušovala řádné jednání soudu. ESLP dále konstatoval, že budova soudu je jako veřejná instituce srovnatelná se vzdělávacími zařízeními, ve kterých by měla být náboženská neutralita přednost před svobodou náboženského vyznání, čímž odkázal na rozhodnutí ve věci Leyla Şahin proti Turecku, nicméně náboženská

¹⁰⁹Rozhodnutí ESLP *Dahlab proti Švýcarsku* ze dne 15. 2. 2001.

¹¹⁰Rozhodnutí ESLP *Lachiri proti Belgii* ze dne 18. 9. 2018.

neutralita nebyla předmětem sporu. V posuzovaném případě, došlo k porušení čl. 9 EÚLP.

Skutkově obdobný případ jako ve věci Lachiri proti Belgii byl analyzován v rozhodnutí ESLP Hamidović proti Bosně a Hercegovině.¹¹¹ Stěžovatel byl v rámci trestního předvolán k podání svědecké výpovědi k teroristickému útoku na americké velvyslanectví spáchané islamistickými radikály v Sarajevu. Stěžovatel byl soudcem vyzván k sejmutí muslimské pokrývky hlavy. Stěžovatel si muslimský šátek nesundal, načež mu soudce uložil pokutu za pohrdání soudem. ESLP konstatoval, že zásah sledoval legitimní cíl, jelikož chránil práva a svobody druhých ve smyslu zachování sekularismu. ESLP vyslovil, že sekularismus je rovněž chráněn čl. 9 EÚLP. V posuzovaném případě, došlo k porušení svobody náboženského vyznání z důvodu nepřiměřeného zásahu státu a zbytnosti zásahu v demokratické společnosti. ESLP upozornil, že stěžovatel nechtěl soudu působit nepokoje nebo jím pohrdat. Považoval za signifikantní, že k soudu dorazil, v soudní síni povstal, aby mu projevil úctu a choval se k soudu zdvořile.

Autorka souhlasí s rozhodnutími ESLP, že zákaz zahalování obličeje šátkem na veřejně přístupných místech není porušení čl. 9 EÚLP a považuje za nutné, aby zejména při komunikaci s úřady bylo zahalování obličeje zakázáno z důvodu veřejné bezpečnosti. Nicméně v případech, kdy muslimské ženy nemají zakrytý obličej burkou nebo nikábem je, dle autorky nepřijatelné, aby bylo do náboženské svobody zákony zasahováno, byť se nacházejí ve veřejných institucích, které by měly zachovávat náboženskou neutralitu. Naopak pisatelka diplomové práce se domnívá, že stát by v rámci sekularizace neměl zasahovat do náboženské svobody jedince, zvláště v případech, kdy víra tvoří významnou část jejich identity. Proto nepovažuje zákaz nošení jakéhokoli šátku na pozemku veřejné školy za omezení, které je nezbytné pro udržení veřejného pořádku a demokratické společnosti. Rozhodnutí ESLP týkající se zákazu nošení muslimských závojů ve veřejných školách je o to překvapující, když v rozhodnutí Lautsi II ESLP rozhodl, že přítomnost křesťanského kříže ve veřejných školách není narušení náboženské svobody žáků a jejich rodičů a že jeho přítomnost není v rozporu s principem sekularizace státního aparátu.

¹¹¹Rozhodnutí ESLP *Hamidović proti Bosně a Hercegovině* ze dne 5. 12. 2017.

Je zcela zřetelné, že omezení náboženského odívání není vyřešeno na evropské úrovni. Vzhledem ke zvýšené migraci obyvatelstva ze zemí, kde je muslimská víra jediná povolená víra či dokonce příkázána vládou, lze předpokládat, že rozhodnutí ESLP týkající se náboženského odívání bude v budoucnu přibývat, která s definitivní platností nastaví pevná pravidla např. k ukládání sankcí a vyřeší kolizi mezi subjektivním přesvědčením věřících a veřejným pořádkem.

4.4.2 Náboženské šperky

V rámci rozhodnutí ESLP *Eweida a ostatní proti Spojenému království*¹¹² uvedl, že zákaz zaměstnavatele nosit během pracovní doby na viditelném místě křesťanské křížky není v rozporu se svobodou náboženského vyznání. Stěžovatelky *Eweida* a *Chaplin* v rámci stížnosti tvrdily, že nošení křesťanského křížku je důležitou součástí jejich víry. *Pani Eweida* pracovala u letecké společnosti a v rámci předpisu oblékání byla povinna nosit veškeré šperky skryté pod uniformou, nicméně stěžovatelka *Eweida* se rozhodla nosit křížek otevřeně. *Paní Chaplin* pracovala jako zdravotní sestra a nosila křesťanský křížek s řetízkem na krku. Zaměstnavatelem byla následně požádána, aby si křížek z krku sundala, jelikož by mohlo dojít ke zranění pacienta, pokud by se dostal do styku s otevřenou ránou.

ESLP usoudil, že v případě stěžovatelky *Eweidy* se jedná o projev náboženského jednání, kterému náleží ochrana dle čl. 9 EÚLP, nicméně zákaz nošení křížků vydala soukromá společnost nikoliv demokratický stát, nad kterým ESLP dozoruje. Případ *paní Eweidy* byl podrobně přezkoumán samotnou leteckou společností i vnitrostátními soudy. Všechny instance shodně uzavřely, že nedošlo k diskriminačnímu jednání ani nebyla narušena náboženská svoboda s tím, že zákaz nošení náboženského symbolu sledovalo legitimní cíl, a sice image společnosti. ESLP provedl test proporcionality a určil, že vnitrostátní soudy pochybily, jelikož image společnosti přiznaly příliš velkou váhu. Křížek *paní Eweidy* byl nenápadný a decentní nemohl tedy narušit image společnosti, co více neexistoval žádný důkaz o tom, že nošení jiných, dříve schválených oděvů, jako jsou turbany nebo hidžáby ostatních zaměstnanců, by jakkoli narušovaly image

¹¹²Rozhodnutí ESLP *Eweida a ostatní proti Spojenému království* ze dne 15. 1. 2013.

společnosti. ESLP uzavřel, že došlo k porušení čl. 9 EÚLP z důvodu nedostatečné ochrany, která byla stěžovatelce Eweidě poskytnuta.

K rozhodnutí o stížnosti paní Eweidy bylo vydáno částečně nesouhlasné stanovisko s odůvodněním, že i když ve Spojeném království absentuje konkrétní úprava nošení náboženských oděvů a jiných symbolů v zaměstnání, neznamená to, že práva vyplývající z čl. 9 EÚLP, nejsou dostatečně chráněna. Dle soudců Bratza a Björqvissa, kteří částečně nesouhlasné stanovisko vydali, nebyl čl. 9 EÚLP ve výsledku vůbec porušen, protože letecká společnost vyhověla stížnosti paní Eweidy a protože vnitrostátní orgány dostatečně situaci prověřili a vyhodnotili správně test proporcionality.

V případě stěžovatelky paní Chaplin byl skutkový stav obdobný jako u stěžovatelky Eweidy. ESPL v tomto případě, ale rozhodl, že nedošlo k ohrožení náboženské svobody, jelikož legitimní důvod nemocnice byla ochrana zdraví a bezpečnosti nemocničního oddělení. Ochrana zdraví je oblast, ve které musí být vnitrostátním orgánům povolena široká míra volnosti. V případě paní Chaplin tak v testu proporcionality byla náboženská svoboda shledána jako „méně“ důležitá než ochrana zdraví.

Na tomto rozhodnutí ESLP pozorovat vývoj mezi v demokratické společnosti. Image společnosti je méně důležitá než projev náboženské svobody, kdežto zdraví nikoli. Projevy náboženského vyznání v zaměstnání jsou kontroverzním tématem. Dle mínění autorky by projevy náboženského vyznání neměly být v zaměstnání omezeny, pokud neohrožují zdraví nebo veřejný pořádek.

4.5 Lékařské zákroky

Svoboda náboženského vyznání se dotýká zásadních otázek života a zdraví. Ne v jednom náboženství příslušníkům jejich víra může zasáhnout do tělesné integrity. Níže jsou analyzovány nejčastější projevy náboženské svobody v souvislosti s tělesnou integritou člověka.

4.5.1 Obřízka

Obřízka je tradičně spojená s islámem a judaismem. Obřízkou dochází u chlapců k odstranění předkožky na pohlavním orgánu. Obě náboženství vykonání obřezání považují jako povinnost v rámci své víry. Muslimové

vykonávají obřízku u chlapců nebo krátce po jeho narození.¹¹³ Židé vykonávají obřízku 8. den po narození dítěte, pokud ale k obřezání v dětství nedošlo, lze jej vykonat i v dospělosti.¹¹⁴ K úpravě obřízky ve společnosti neprobíhá žádná větší veřejná diskuze.¹¹⁵

Rozruch ale vyvolalo rozhodnutí Zemského soudu v Kolíně¹¹⁶ z roku 2012, jež mužskou obřízku z nelékařských důvodů klasifikoval jako napadení. V tomto případě, lékař vykonal obřízku u čtyřletého chlapce na základě náboženského přesvědčení jeho rodičů. Při zákroku se však vyskytly komplikace, které si vynutily následné další ošetření. Lékař, který zákrok prováděl, byl obviněn za spáchání trestného či ublížení na zdraví. Zemský soud konstatoval, že chlapec nemá dostatečnou rozumovou vyspělost, aby sám posoudil rozsah takového zákroku, a jelikož není schopen sám platně vyslovit souhlas s vykonáním obřízky, lze chování klasifikovat jako trestný čin ublížení na zdraví. V kolizi se zde objevilo právo rodičů na svobodu náboženského vyznání a právo na výchovu dětí s právem dítěte na tělesnou nedotknutelnost a právem na sebeurčení. Rozhodnutí bylo odůvodněno tím, že zákrok není prováděn v nejlepším zájmu dítěte, přičemž soud argumentuje třemi hlavními důvody, a sice zaprvé tělesná nedotknutelnost je právo absolutní povahy, kterému je poskytována nejvyšší ústavní ochrana a jako takové má přednost před svobodou náboženského vyznání rodičů. Za druhé výkon obřízky je postaven na roveň trestům, které mají ponižující charakter, a v neposlední řadě Zemský soud polemizoval nad otázkou výběru víry nezletilého v pozdějším věku. Zemský soud tak na základě testu proporcionality určil, že narušení tělesné integrity nezletilého z náboženských důvodů, je nepřijatelné.

Rozhodnutí vyvolalo diskuzi ve veřejných kruzích, přičemž byla požadována legislativní úprava výkonu obřízky z náboženských důvodů. V reakci

¹¹³Narození svatba str. 79 V České republice je obřízka u chlapců prováděna až v pozdějším věku, neboť musí být provedena v celkové narkóze. Jedním z důvodů je také to, že v České republice je obřízka placená, jestliže k jejímu vykonání není zdravotní důvod.

¹¹⁴NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Vydání druhé, upravené a doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. 258 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-246-2996-4, s. 35.

¹¹⁵BARBORA, Henzlová. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 1. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 1 [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/2689/Iurid_1_2016_09_Henzlova.pdf

¹¹⁶Rozhodnutí Zemského soudu v Kolíně sp. zn. 151 Ns 169/11 ze dne 7. 5. 2012.

na obavy plynoucí z muslimské a židovské komunity federální vláda později v roce 2012 zavedla novelou německého občanského zákoníku ustanovení¹¹⁷ upravující výkon obřízky u židovských a muslimských chlapců za dodržení určitých podmínek. Německý občanský zákoník ust. § 1631d stanovuje, že obřízka má být provedena s pravidly lékařské praxe a v prvních šesti měsících života chlapce smí provádět obřízku pouze speciálně vyškolení lékaři.

Zajímavostí je, že úprava explicitně nestanovuje povolení výkonu z důvodu provedení náboženského projevu. Autorka se domnívá, že úprava obřízky by měla být omezená věkem alespoň 13 let dítěte. V té době je již adolescent dostatečně vyspělý na to, aby byl schopný rozpoznat dopad takového zásahu do jeho tělesné integrity. Zároveň věkové omezení nenarušuje právo rodičů na svobodu náboženského vyznání obsahující právo směřovat své dítě k určité víře, jen tento projev časově odkládá. Pisatelce nepřijde spravedlivé, aby někdo rozhodoval o zásahu do tělesné integrity bez jeho vědomí, byť se jedná o jeho rodiče, kteří jednají v nejlepší zájmu dítěte. Autorce není známo, že by ESLP nebo SDEU řešil případ týkající se omezení obřízky z náboženských důvodů.

Ženská obřízka je mezinárodně uznána jako porušení lidských práv a v EU je nelegální.¹¹⁸ Je spojována s řadou lékařských komplikací, jako je silná bolest a nadměrné krvácení, cysty a infekce, potíže při močení, nepříjemný a bolestivý pohlavní styk, komplikace při porodu, a dokonce je spojována s neplodností. Ženská obřízka proto není v demokratických státech ospravedlnitelná z kulturních, náboženských ani jiných přesvědčení.

4.5.2 Krevní transfuze

Svědkové Jehovovi v rámci svého vyznání odmítají přijmout transfuzi krve, a ve zdravotnictví tak vyhledávají tzv. bezkrevní medicínu.¹¹⁹ Náboženský zákaz nepřipouští žádnou výjimku a použije se v případech ohrožení zdraví nebo

¹¹⁷ Srov. ust. § 1631d Bürgerliches Gesetzbuch.

¹¹⁸ Ženská obřízka: Kde se praktikuje a proč?. *Zpravodajství - Evropský parlament* [online]. 2020 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200206STO72031/zenska-obrizka-kde-se-praktikuje-a-proc>

¹¹⁹ Proč svědkové Jehovovi nepřijímají transfuze?. *Svědkové Jehovovi* [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-proc-neprijimaji-transfuze/>

života. Problematika bezodkladné lékařské péče se tak s jejich vírou objevuje často v konfliktu.

K právu odmítnout krevní transfuzi a její deriváty bylo podrobeno přezkumu ze strany ESLP v rozhodnutí *Moskevští Svědkové Jehovovi a ostatní proti Rusku*¹²⁰. V předmětné věci Rusko požadovalo zrušení náboženské společnosti mimo jiné z důvodu, že vyzývala k sebevraždě a odmítnutí lékařské pomoci. Vnitrostátní orgány tak dovozovali z kartičky, kterou nosili příslušníci Svědků Jehovových u sebe, jejímž prostřednictvím vyjadřovali svou vůli odmítnout krev a krevní deriváty v lékařském zařízení. Odmítnutí lékařského zákroku z náboženských důvodů je komplexní právní problém, který v sobě zahrnuje konflikt mezi zájmem státu na ochraně zdraví a života svých občanů a právem jednotlivce rozhodovat o zásahu do své náboženské integrity.¹²¹ ESLP vyslovil názor, že jedním ze základních principů EÚLP je respektování lidské důstojnosti a svobody, které v sobě zahrnuje osobní autonomii, tedy schopnost člověka žít život podle vlastního přesvědčení. Mezi osobní autonomii lze podřadit i právo odmítnout konkrétní lékařský zákrok nebo si vybrat alternativní léčbu. ESLP konstatoval, že případy odmítnutí krevní transfuze Svědky Jehovovými byly několikrát řešeny mnoha soudy. Tyto přitom dospěly k závěru, že zájem státu na ochranu zdraví a život pacienta musí ustoupit právu pacienta na svobodnou volbu o jeho životě. Stát by se měl tedy zdržet zásahu do jeho autonomie související se zásahem do jeho tělesné integrity. Výjimku by tvořily pouze případy, kdy bylo odmítnutí léčby projevováno pod nátlakem, jež je poznatelná z autenticity projevu, nebo v případě nezletilých dětí, kdy odepření souhlasu s léčbou vyslovují rodiče.

Zásah do tělesné integrity nezletilého analyzoval Ústavní soud České republiky. Ústavní soud v nálezu judikoval, že svěřením péče dítěte nacházejícím se v bezprostředním ohrožení života do léčebného zařízení, nepředstavuje zásah do náboženské svobody rodičů.¹²² Stěžovateli byli rodiče chlapce, jemuž bylo diagnostikováno nádorové onemocnění, které vede ke smrti pacienta, pokud není adekvátně léčeno. K léčbě je ale třeba použití krevních derivátů. Rodiče chlapce s léčbou souhlasili, jelikož si uvědomovali závažnost onemocnění. Nicméně

¹²⁰Rozhodnutí ESLP *Moskevští Svědkové Jehovovi a ostatní proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010.

¹²¹Rozhodnutí ESLP *Pretty proti Spojenému království* ze dne 29. dubna 2002.

¹²²Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20. 8. 2004.

u chlapce bylo potřeba podstoupit léčbu chemoterapií, která vyžadovala aplikaci krevní transfuze. Rodiče nezletilého aplikaci krevní transfuze odmítli z důvodu jejich náboženského přesvědčení a trvali na tom, aby jejich syn byl léčen pouze prostředky zmírňující bolest. V rámci zajištění ochrany života a zdraví nezletilého nemocnice informovala magistrát města Karviná, který podal návrh na vydání předběžného opatření o předání dítěte do péče Kliniky dětské onkologie Fakultní nemocnice Brno, jemuž bylo vyhověno. Stěžovatelé se domáhali zrušení předmětného předběžného opatření, přičemž mimo jiné argumentovali, že došlo k porušení jejich rodičovských práv a náboženské svobody. Ústavní soud dovodil, že k porušení svobody náboženského vyznání jednoznačně nedošlo, neboť jejím omezením došlo k záchraně práva důležitějšího, a sice práva na život a zdraví nezletilého. Ochrana a život zdraví dítěte je zcela relevantním důvodem pro omezení rodičovských práv, neboť jde o hodnotu, která je v rámci systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní.

Autorce nezbyvá než souhlasit se závěry ESLP i Ústavního soudu. Právo na život a zdraví jsou sice nejzákladnějšími a nejdůležitějšími právy v hierarchii základních práv a svobod, nicméně nikdo nemá nárok o životě rozhodovat kromě člověka samého, včetně veřejné moci. Pisatelka souhlasí, že v případě výkonu rodičovských práv by mělo být jejich rozhodnutí přezkoumáno soudy, pokud se jedná o bezprostřední ohrožení života nebo zdraví.

4.6 Omezení projevů náboženského vyznání

V demokratických společnostech, ve kterých vedle sebe žije několik náboženství v téže populaci, může být nezbytné omezit svobodu náboženského vyznání, aby bylo zabezpečeno respektování víry každého občana. Jak je uvedeno v předchozích kapitolách, svoboda náboženského vyznání je sice jedním z pilířů demokratické společnosti, ale právě kvůli zachování demokratického řádu a řádného fungování společnosti, může být náboženská svoboda zákonem omezena.

V rámci své rozhodovací praxe ESLP vyvinul test pěti kroků¹²³, podle kterých posuzuje omezení práva. ESLP zkoumá:

- a) věcný rámec,

¹²³Spratek a Hrdina považují za signifikantní poslední tři kroky posouzení, tedy legalitu, legitimitu a nezbytnost zásahu v demokratické společnosti.

- b) existenci zásahu,
- c) legalitu,
- d) legitimní cíl, a
- e) nezbytnost zásahu v demokratické společnosti.¹²⁴

Prvním krokem je zjištění, zda lze projev přezkumu podřadit pod svobodu náboženského vyznání, jelikož jak je vysvětleno výše ne každé jednání motivované náboženským přesvědčením požívá ochrany zaručující čl. 9 EÚLP.

Následně ESLP analyzuje, zda omezením náboženské svobody mohlo dojít k zásahu do základního práva, aby totiž mohl zásah existovat, musí dosahovat určité intenzity.¹²⁵

Následně budou analyzovány tři zbývající podmínky přípustnosti omezení, které musí být splněny, aby omezení vydané veřejnou mocí bylo v souladu s demokratickým uspořádáním.

4.6.1 Legalita

Třetím krokem posuzování přípustnosti zásahu je, zda proběhl na základě legálního podkladu. ESLP v této souvislosti zkoumá materiální stránku zákona, proto do přezkumu zahrnuje i podzákoné právní předpisy. Podmínka legality vyžaduje předvídatelnost a dostupnost zákona, aby omezení nebylo pro společnost překvapivé.¹²⁶ V rozhodnutí Leyla Şahin proti Turecku ESLP vycházel z předpokladu, že daný zákaz byl stanoven ústavním soudem, jehož rozhodnutí bylo zveřejněno ve sbírce listin. Ve věci Kokkinakis proti Řecku, stěžovatel namítal, že ustanovení trestního zákona není dostatečně přesně vymezené, v důsledku čehož se vnitrostátní orgány dopouštějí svévole. ESLP však vyslovil, že vůle je dotvořená vyčerpávající judikaturou, se kterou měl možnost se stěžovatel seznámit.

¹²⁴BOBEK, Michal. Kapitola XIX [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 974.

¹²⁵RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 17.

¹²⁶SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 97.

V rozhodnutí Hasan a Chaush proti Bulharsku¹²⁷ ESLP konstatoval, že svévolné uvážení správního orgánu, které se nezakládá na věcném podkladu je v rozporu s požadavkem zákonného podkladu, neboť nesplňuje požadavek jasnosti a předvídatelnosti a dává veřejné moci neomezené diskreční pravomoci.

4.6.2 Legitimní cíl

Legitimní cíl sleduje přípustnost zásahu, přičemž musí odpovídat některému z důvodů, pro které lze omezení určit. Zajímavostí je, že znění čl. 18 VDLP ani čl. 10 Listiny EU nezakotvují důvody omezení projevů svobody náboženského vyznání. Oproti tomu čl. 18 MPOPP a čl. 9 EÚLP možnost důvody omezení náboženské svobody, resp. jejich projevů zakotvují, a sice dle jejich znění je možné omezit projevy kvůli „ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod druhých“. Obdobné znění omezení obsahuje i Listina České republiky. Výčet výjimek v čl. 9 odst. 2 EÚLP a čl. 18 MPOPP umožňující omezení projevů náboženského vyznání je taxativní a jejich výklad má být v zásadě restriktivní.

Pod legitimní cíl, lze podřadit celou škálu případů od zákazu registrace nebezpečných hnutí, přes zákaz zahalování obličeje na veřejných místech, až po omezení rodičovských náboženských práv z důvodu ochrany života a zdraví dítěte. Omezení z důvodu ochrany zdraví bylo vysloveno v rozhodnutí Eweida a ostatní proti Spojenému království, kde bylo stěžovatelce Chaplin zakázáno nosit řetízek s křížkem v nemocnici z důvodu ohrožení zdraví pacientů, nebo v rozhodnutí SDEU Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW a další proti Vlaamse Gewest, v němž bylo vysloveno, že omezení stanovující na kterých jatkách lze vykonávat náboženský muslimsky obřad, čímž bylo mimo jiné sledováno zachování náboženského míru a ochrany zdraví v dané oblasti, není v rozporu se svobodou náboženského vyznání.

Z důvodu veřejné bezpečnosti dochází v evropských státech k zákonnému zakotvení zákazu zahalování obličeje. Toto omezení se dotýká hlavně muslimských žen.

¹²⁷Rozhodnutí ESLP Hasan a Chaush proti Bulharsku ze dne 14. 12. 1999.

Veřejný pořádek přichází do úvahy ve stížnostech na porušování práv vězňů.¹²⁸ V rozhodnutí X. proti Spojenému království¹²⁹ bylo Komisí za legitimní cíl prohlášeno omezení stěžovatelova náboženství z důvodu vynucení povinnosti nosit jednotný vězeňský oděv. V případě Childs proti Spojenému království¹³⁰ bylo nebezpečnému vězni odepráno právo na vykonání bohoslužby, jelikož v průběhu výkonu trestu ohrožoval ostatní spoluvězně a narušoval veřejný pořádek.

Zachování veřejného pořádku a bezpečnosti souvisí se ohrožením práv a svobod druhých. Při ochraně práv a svobod druhých bývá v některých případech složité, jaké právo má mít přednost. V takových případech jsou důležitým faktorem související okolnosti. V určitých věcech je na druhou stranu jasné, že svoboda náboženského vyznání bude upozaděna (např. právo na život a zdraví – nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20. 8. 2004).

Mravnosti se demokratické státy dovolávají zcela výjimečně.¹³¹ Omezení na základě morálky lze spatřovat v evropském zákazu polygamie.¹³²

4.6.3 Nezbytnost zásahu

Posledním kritériem, které je v rámci přezkumu přípustnosti omezení ESLP posuzováno, je nezbytnost zásahu v demokratické společnosti. Z praxe ESLP vyplývá, že jsou zkoumány dvě části, a sice přiměřenost zásahu a naléhavá potřeba zásahu ve společnosti. Státu je v této oblasti poskytnut široký prostor pro uvážení nezbytnosti zásahu ve vztahu k jeho zvyklostem a demokratickému uspořádání.

Nezbytnost zásahu bude tím ospravedlnitelnější, čím důležitější bude zájem chráněný omezením.¹³³ Příkladem naléhavého veřejného zájmu, jenž byl rozhodován ESLP, je rozhodnutí Leyla Şahin proti Turecku. V tomto případě stát

¹²⁸SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 101.

¹²⁹Rozhodnutí Komise X. proti Spojenému království ze dne 6. 3. 1982.

¹³⁰Rozhodnutí Komise Childs proti Spojenému království ze dne 1. 3. 1983.

¹³¹SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 105

¹³²RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 21.

¹³³RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 22.

odůvodnil nezbytnost zásahu z důvodu zneužití náboženského symbolu extrémistickým politickým hnutím, jež ohrožovalo demokratické uspořádání státu. ESLP deklaroval, že stát má právo zakročit proti takovému jednání a uzavřel, že zásah byl v demokratické společnosti nezbytný.

Přiměřenost zásahu je vždy zkoumána ve vztahu ke konkrétním okolnostem případu. V již několikrát citovaném rozhodnutí Kokkinakis proti Řecku ESLP dovedl, že trestní stíhání za proselytismus je nepřiměřené a mimo jiné nedostatečně odůvodněné. Naproti tomu v rozhodnutí Larissis proti Řecku¹³⁴, kde stěžovateli byli řečtí příslušníci leteckých vzdušných sil, kteří byli odsouzeni za proselytismus, byl zásah za přiměřený považován. Podstatným rozdílem v kauzách byla skutečnost, že manželé Kokkinakisovi byli běžnými občany, a kdo si je nechtěl vyslechnout tak nemusel. Oproti tomu v případě Larissis proti Řecku stěžovatelé zneužili své postavení nadřízených, a dopustili se tak proselytismu vůči svým podřízeným, kteří neměli šanci odejít, čímž porušili náboženskou svobodu druhých, jelikož bylo shledáno, že vyvolali nátlak na své podřízené ke změně víry.

Proto, aby bylo omezení svobody náboženského vyznání přípustné, musí mít omezení zákonný podklad, sledovat legitimní cíl a musí být nezbytné v demokratické společnosti. Všechna uvedená kritéria musí být splněna kumulativně, pokud ESLP zjistí, že byt' jedna podmínka chybí, vysloví porušení čl. 9 EÚLP. Ne všechna náboženská omezení stanovená zákonem totiž sledují legitimní cíl a ne každé omezení sledující legitimní cíl je nezbytné v demokratické společnosti.¹³⁵

Z rozhodnutí ESLP vychází, že EÚLP nechává státům manévrovací prostor pro stanovení rozsahu a nezbytnosti zasahování do svobody náboženského vyznání, nicméně tento rozsah podléhá evropské kontrole, zahrnující legislativu i rozhodnutí nezávislých soudů.¹³⁶ ESLP pak v zásadě rozhoduje o tom, zda omezení stanovená státem jsou přiměřená a oprávněná vzhledem ke všem skutečnostem a demokratickému uspořádání jednotlivých států.

¹³⁴Rozhodnutí ESLP *Larissis proti Řecku* ze dne 24. 2. 1998.

¹³⁵SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1, s. 96.

¹³⁶Rozhodnutí ESLP *Kokkinakis proti Řecku* ze dne 25. 5. 1993.

4.7 Svoboda náboženského vyznání ve vztahu ke svobodě projevu

Svoboda projevu obdobně jako svoboda náboženského jednání patří k nejstarším ústavně garantovaným svobodám. Svoboda projevu se řadí do stejné skupiny s náboženskou svobodou, jelikož obě zaručují ochranu vnitřním názorům, resp. přesvědčením člověka. Čl. 10 EÚLP zaručuje každému právo na svobodu projevu, přičemž její výkon zahrnuje právo „*zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice*“. Odst. 2 téhož článku zakotvuje možnost omezení se zákona, pokud je to „*nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci*“. Svoboda projevu je svoboda zákonem omezitelná. Ze znění odst. 2 vyplývá, že prostor státu pro stanovení omezení je vymezen extenzivněji než v případě svobody náboženského vyznání.

Svoboda náboženského vyznání se ale může dostat do kolize se svobodou projevu. Nejčastěji se tak stane v případě autorské tvorby. V rozhodnutí Otto-Preminger-Institut proti Rakousku byla stěžovatelkou organizace zabývající se promítáním audiovizuálních děl, která měla promítat film rouhavého charakteru. Stěžovatelka namítala porušení čl. 10, neboť rakouské soudy rozhodly o udělení trestu propadnutí filmu. Je nutno podotknout, že film byl určený pro určitou skupinu lidí, kteří byli dopředu informováni o obsahu filmu. Soud zkoumal, zda rakouské soudy sledovaly legitimní cíl stanovený zákonem a zda bylo toto omezení nezbytné v demokratické společnosti. ESLP vyslovil názor, že ti, kteří se hlásí k náboženskému vyznání určité skupiny, musí předpokládat, že ostatní mohou jejich náboženské vyznání vystavit kritice, popírat, nebo dokonce propagovat nepřátelské doktríny vůči jejich víře. Způsob ale jakým k těmto projevům dochází, může vyvolat odpovědnost státu za zabezpečení nerušeného výkonu svobody náboženského vyznání. Jak je uvedeno výše čl. 9 EÚLP zahrnuje rovněž povinnost ostatních respektovat svobodu náboženského vyznání jiného. Tato povinnost může být dle ESLP porušena zlovolným zobrazováním předmětů víry a takové jednání ohrožuje ducha tolerance, který

charakterizuje demokratickou společnost. Co více v této věci ESLP vyslovil názor, že v extrémních případech by způsob znevažování náboženského vyznání mohl odradit příslušníky od výkonu projevat své náboženské přesvědčení. ESLP posoudil při rozhodování o stížnosti rovněž skutečnost, že v oblasti, kde měl být film promítán, se nachází drtivá většina obyvatel římskokatolického vyznání. Nakonec uzavřel, že udělením trestu propadnutí majetku nedošlo k porušení čl. 10 EÚLP, jelikož soudy tímto omezením chtěly zachovat náboženský mír ve zmiňované oblasti.

Obdobným způsobem rozhodl ESLP v rozhodnutí E.S. proti Rakousku, ve kterém stěžovatelka, vystupovala byla odsouzena za hanobení proroka Mohameda, kterého opakovaně na svých seminářích, prováděných v rámci jedné z politických stran, označovala za pedofila. Stěžovatelka organizovala veřejnosti volně přístupné semináře, na kterých označila proroka Mohameda za pedofila, protože uzavřel sňatek s šestiletou dívkou a navíc s ní měl v devíti letech pohlavní styk. Vnitrostátní rakouské orgány uložily stěžovatelce peněžité trest ve výši 480 EUR, přičemž ten byl následně pro nezaplacení převeden na 60 dní odnětí svobody. ESLP uvedl, že projevy podněcující k nenávisti založenou na netoleranci jiných náboženských skupin nepožívají ochrany čl. 10 EÚLP. ESLP uzavřel, že nedošlo k porušení svobody projevu.

Praxe ESLP má ustálený názor při kolizi svobody náboženského vyznání a svobody projevu. Ze shora uvedeného lze shrnout, že přesto, že svoboda projevu zakotvená v EÚLP chrání projevy, které zraňují, šokují nebo znepokojují, obsahuje také povinnosti a odpovědnost za tyto projevy. Kritizující osoby se musí v co největší míře vyhnout projevům, které jsou vůči náboženství bezdůvodně urážlivé a rouhavé. Projevy, které překračují tyto meze, mohou být vnitrostátními soudy vyhodnoceny jako neslučitelné s čl. 9 EÚLP. Prakticky ESLP vždy rozhodl ve prospěch svobody náboženského vyznání.

Názor ESLP bývá předmětem kritiky. ESLP je vyčítáno, že ve svých rozhodnutích žádným způsobem nerozlišuje mezi autorským projevem a projevem učiněným politiky, resp. veřejnou mocí. Barinka sice považuje, projev znevažující náboženské symboly nebo doktríny za narušení náboženské víry v rozporu s demokratickým uspořádáním států, na druhou stranu ale nesouhlasí s tím, že by náboženství mělo být vyňato z umělecké kritiky, naopak považuje za znak demokratické společnosti, že se např. satirickým způsobem ve společnosti otevírá

debata o vlivu náboženství. Závěrem uzavírá, že povinnost ostatních tolerovat náboženské vyznání zakotvená v čl. 9 EÚLP, je pouze „*povinnost nebránit věřícím v projevování jejich víry, resp. nevěřícím v projevování jejich ateismu, a povinnost nepostihovat jednotlivce, že jsou bez víry*“¹³⁷.

Rozhodnutí ESLP Otto-Preminger-Institut proti Rakousku zavedlo precedent, ze kterého vycházely všechny další případy, ve kterých došlo k urážlivému projevu ke vztahu k náboženství. Autorka si však s rozhodnutími ESLP v této problematice dovolí nesouhlasit. V případě přednesu o náboženství by se mělo v zásadě rozlišovat, kdo projev činí a k jaké skupině osob. Pokud by se jednalo o vyjadřování v rámci umělecké činnosti, které není hrubě urážlivé, nemělo by podléhat omezení ze strany státu z důvodu ohrožení svobody náboženského vyznání. Pro demokratickou společnost je důležité šíření informací, a to i satirickou formou, která poukazuje na nedostatky víry. Pokud by však umělecký projev vzbuzoval k násilí vůči určitému náboženství, měl by být náležitě omezen. Autorka považuje semináře organizované politickou stranou, ve kterých se hanlivě vyjadřují o náboženství nebo přesvědčení, včetně ateismu, za neslučitelné s právním státem. V kontextu odluky státu a náboženství v moderních demokratických státech není přípustné, aby se orgán veřejné moci, jakkoli vyjadřoval k náboženství, pokud přímo neohrožuje demokratické hodnoty, jako to může nastat v případě náboženských sekt.

¹³⁷ BARINKA, Roman. *Svoboda projevu versus náboženský sentiment druhých aneb co vlastně znamená slovo "tolerance"?* [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7194/6560>.

Závěr

Svoboda náboženského vyznání je jedním ze základních lidských práv, které respektuje právní stát. V současných demokratických státech by měl být stát oddělený od náboženství a tyto dvě entity by měly mít svou vlastní samosprávu. Byť ve státech jako je Řecko nebo Itálie lze z historických a kulturních souvislostí pozorovat vliv náboženství na veřejný život např. v oblasti školství.

Toto základní právo je zakotveno v mezinárodních úmluvách a smlouvách, jež jsou závazné pro signatářské státy. Mezi nejzákladnější akty se řadí EÚLP, VLDP a MPOPP. Z této úpravy pak demokratické státy vycházejí při zakotvení náboženské svobody do svého právního řádu. Obdobně tak učinila i Česká republika, která náboženskou svobodu upravuje v Listině v čl. 15 a 16.

Náboženská svoboda je zejména právem svědomí a jako taková je neomezitelná. Esenciální složkou svobody náboženského vyznání je ale právo projevat ji navenek. Tyto projevy mohou být veřejnou mocí omezitelné z důvodu veřejného pořádku, bezpečnosti, ochrany zdraví nebo z důvodu kolize práv a svobod ostatních. Postavení jednotlivých států k projevům vychází z jejich národních tradic a historických souvislostí. Při zavádění opatření omezující projevy náboženského vyznání se musí stát řídit třemi základními kritérii, a sice zásah musí vycházet ze zákonného podkladu, sledovat legitimní cíl a zásah musí být nezbytný v demokratické společnosti.

Kontrolním instrumentem zaváděných opatření je ESLP, ke kterému má každá fyzická osoba nebo nevládní organizace právo podat stížnost. ESLP zkoumá, zda je zavedené omezení v souladu se zákonnou úpravou, která je předvídatelná a dostupná, sleduje stanovený legitimní cíl a zda je přiměřené a nezbytné v demokratickém uspořádání státu. ESLP v zásadě nezasahuje do zákonné úpravy jednotlivých států.

Státům je ponechán vlastní prostor na úpravu mezí náboženských projevů, protože státní aparát má nejvyšší znalost o složení jeho obyvatelstva a umí nejlépe vyhodnotit zavedení omezení do společenských vztahů. Meze projevů svými rozhodnutími pomáhá určovat i ESLP.

Křivka omezení náboženského vyznání v demokratických státech ve 21. století roste strmě vzhůru. Důvodem je migrace obyvatelstva, které s sebou přináší své kulturní a historické tradice a v některých jedincích tak vyvolává strach

z neznáma. V důsledku toho na evropském kontinentě dochází k omezení registrací nebo fungování náboženské organizace, zákazu zakrývání obličeje na veřejnosti z náboženských důvodů nebo omezení výkonu náboženských obřadů.

Svoboda náboženského vyznání se dostává do kolize s jinými základními právy. Složitý vztah je má náboženská svoboda se svobodou projevu. Přičemž v podstatě jakékoli hanlivé vyjádření, byť umělecké je považováno za ohrožení náboženské svobody. Ustálená praxe ESLP v takových případech považuje náboženskou svobodu za důležitější než svobodu projevu.

Dalším prostorem pro zkoumání projevů náboženského vyznání je bližší analýza přípustnosti projevů v rámci rodinného a pracovního prostředí.

Resumé

The limits of religion in contemporary democratic states are a hot topic in 21st century society. This debate is being opened up as a result of population migration, which brings with it religious customs and traditions.

Freedom of religion is one of the fundamental human rights respected by the rule of law. In contemporary democratic states, the state should be separate from religion and the two entities should have their own self-government. Although in countries such as Greece and Italy, the influence of religion on public life can be observed, for example in the field of education, from a historical and cultural context.

This fundamental right is enshrined in international conventions and treaties that are binding on the signatory states. Among the most fundamental instruments are the ECHR, the GCPR and the ICCPR. Democratic states then draw on this framework when enshrining religious freedom in their legal system. Similarly, the Czech Republic has done so, which regulates religious freedom in the Charter in Articles 15 and 16.

Religious freedom is primarily a right of conscience and as such is unlimited. But the essential component of religious freedom is the right to manifest it outwardly. Such expressions may be restricted by public authority on grounds of public order, security, and health protection or because of a conflict between the rights and freedoms of others. When introducing measures restricting religious expression, the State must be guided by three basic criteria, namely that the interference must be based on a lawful basis, pursue a legitimate aim and be necessary in a democratic society. Thus, on the European continent, there are restrictions on the registration or functioning of religion, prohibition of face covering in public for religious reasons or restrictions on the performance of religious ceremonies.

Seznam použité literatury

1. BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002. 316 s. ISBN 80-7201-367-x.
2. BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. 384 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-42-4.
3. BHUIYAN, Jahid Hossain, ed. a JENSEN, Darryn, ed. *Law and religion in the liberal state*. Oxford: Hart Publishing, 2020. viii, 262 stran. ISBN 978-1-5099-2633-6.
4. BUERGENTHAL, DINAH, Thomas a David P. Stewart SHELTON,. *International Human Rights in a Nutshell*. 4, přepracované vydání. West, 2009. ISBN 9780314184801, str. 50.
5. *Bulletin advokacie*. Praha: *Stručná rukojeť Českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech*. Ústředí české advokacie, 1971-. ISSN 1210-6348.
6. BRADLEY, Gerard. *Religious Liberty in Natural Law and Natural Rights*. 2020.
7. FOREJTOVÁ, Monika. *Judikatura soudů Evropské unie a Rady Evropy ve věcech zákazu diskriminace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 220 s. ISBN 978-80-7380-475-6.
8. DOLEJŠOVÁ KABELOVÁ, Kristýna. *Zákaz diskriminace jako právní problém v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. 181 s. *Prameny a nové proudy právní vědy*; no. 51. ISBN 978-80-87146-60-6.
9. HRDINA, Ignác Antonín. *Náboženská svoboda v právu České republiky: (podle právního stavu k 1.1.2004)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. 265 s. ISBN 80-86432-67-X.
10. HRDINA, Ignác Antonín. *Prameny ke studiu kanonického práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 278 s. *Dokumenty*. ISBN 978-80-7.
11. KHIDAYER, Emíre. *Život po arabsku*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 9788020427861.
12. KROFTA, Kamil. *Dějiny československé*. Praha: Sfinx, 1946. 914 s. *Nové cíle*; 974. s. 330.380-039-0.

13. KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-168-7, s. 88.
14. KROŠLÁK, Daniel, ed. a MORAVČÍKOVÁ, Michaela, ed. *Rozhodovací činnost' súdov a náboženstvo*. Bratislava: Wolters Kluver, 2015. 189 stran. ISBN 978-80-8168-181-3.
15. KRÍŽ, Jakub. *Autonomie církví*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2017. xv, 203 stran. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-660-9.
16. KRÍŽ, Jakub, ed. *Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie: sborník textů z konference = Religion and Public Authority in European Union Countries: conference proceedings*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2009. 233 s., [4] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-86310-86-2.
17. KUROWSKI, Jozéf, *Aktuální otázky polského konfesního práva*, in: *Revue církevního práva* č. 11-3/98.
18. LOCKE, John a Petr HORÁK. *Dopis o toleranci*. Brno: Atlantis, 2000. ISBN 80-7108-202-3.
19. MALECKÁ, Jana. *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*. Vydání první. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 227 stran. Etnologické studie; 17. ISBN 978-80-210-7212-1.
20. MENUGE, Angus J. L., ed. *Religious liberty and the law: theistic and non-theistic perspectives*. Paperback edition. London: Routledge, 2019. xiii, 227 stran. Applied legal philosophy series. ISBN 978-0-367-27343-9.
21. MCCREA, Ronan. *Religion and the public order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2014. xxxvi, 294 stran. Oxford studies in European law. ISBN 978-0-19-871394-4.
22. NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*. Vydání druhé, upravené a doplněné. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. 258 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-246-2996-4.
23. O'HALLORAN, Kerry. *Religious discrimination and cultural context: a common law perspective*. First paperback edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. viii, 558 stran. ISBN 978-1-108-43567-3.
24. PINC, Zdeněk et al. *Demokracie a ústavnost*. vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 263 s. ISBN 80-7066-309-X.

25. PROUZOVÁ, Anna. *Evropský soud pro lidská práva: organizace, pravomoci a řízení*. Praha: Linde, 2004. 186 s. ISBN 80-7201-500-1.
26. SPRATEK, Daniel. *Evropská ochrana náboženské svobody*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2008. 228 s. Deus et gentes; sv. 11. ISBN 978-80-87127-13-1.
27. ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. a DANČÁK, Břetislav, ed. *Základní lidská práva a právní stát v judikatuře ústavních soudů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2000. 141 s. Sborníky; sv. 4. ISBN 80-210-2451-8.
28. ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7201-710-2.
29. TURNER, Bryan S. *The religious and the political: a comparative sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. vii, 284 s. ISBN 978-0-521-67531-4.

Seznam použitých zákonů, mezinárodních smluv a úmluv

1. Bürgerliches Gesetzbuch – Německý občanský zákoník.
2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
3. Deklarace OSN o odstranění všech forem nesnášenlivosti a na základě náboženství nebo víry.
4. Deklarace o odstranění všech forem náboženské nesnášenlivosti.
5. Listina základních práv a svobod Evropské unie.
6. Lisabonská smlouva.
7. Mezinárodní konvence o odstranění všech forem diskriminace
8. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.
9. Smlouva o fungování evropské unie (konsolidované znění).
10. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
11. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
12. Všeobecná deklarace lidských práv.
13. Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republika.

14. Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použitých internetových zdrojů

1. BARINKA, Roman. Svoboda projevu versus náboženský sentiment druhých aneb co vlastně znamená slovo "tolerance"? [online]. [cit. 2023-03-30]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7194/6560>.
2. BOBEK, Michal. Kapitola XIX [Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9 EÚLP)]. In: KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
3. HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost Věda o náboženství a její historické kořeny* [online]. 1. elektronické vydání. Grada, 2010 [cit. 2023-03-31]. ISBN 978-80-247-7318-6. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/kniha/nabozenstvi-a-spolecnost-210>.
4. HENZLOVÁ, Barbora. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 1. ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE – IURIDICA 1 [online]. [cit. 2023-03-27]. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/2689/Iurid_1_2016_09_Henzlova.pdf
5. Listina základních práv Evropské unie. EUR -Lex [online]. 2022 [cit. 2023-03-24]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/charter-of-fundamental-rights-of-the-european-union.html>.
6. MOROZOVÁ, Mgr. Helena. Svoboda vyznání a její limity. *Právní prostor* [online]. 09.02.2017, 2017 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/svoboda-vyznani-a-jeji-limity>.
7. MRÁZEK, J. Ochrana menšin z hlediska mezinárodního práva. *Právník*, 1993, roč. 132, č. 6, ISSN 0231-6625.
8. RIGEL, Filip. Čl. 16 [Právo na náboženské projevy a nezávislost církví na státu]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA,

Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021.

9. A Closer Look at How Religious Restrictions Have Risen Around the World: Tenth annual report dives deeper into the ways government restrictions on religion and social hostilities involving religion have changed, from 2007 to 2017. *PEW RESEARCH CENTER* [online]. 05. 07. 2019 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2019/07/15/a-closer-look-at-how-religious-restrictions-have-risen-around-the-world/>.
10. Proč svědkové Jehovovi nepřijímají transfuze?. Svědkové Jehovovi [online]. [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.jw.org/cs/svedkove-jehovovi/caste-otazky/svedkove-jehovovi-proc-neprijimaji-transfuze/>.
11. Sociologická encyklopedie. *Sociologická encyklopedie* [online]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hlavn%C3%AD_strana
12. Ženská obřízka: Kde se praktikuje a proč?. *Zpravodajství - Evropský parlament* [online]. 2020 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20200206STO72031/zenska-obrizka-kde-se-praktikuje-a-proc>.

Seznam použitých rozhodnutí

1. Zpráva Komise *Arrowsmith proti Spojenému království* z 12. října 1978
2. Rozhodnutí Komise *X. proti Spojenému království* ze dne 6. 3. 1982.
1. Rozhodnutí Komise *Childs proti Spojenému království* ze dne 1. 3. 1983.
2. Rozhodnutí Komise *Khan proti Spojenému království* ze dne 7. 7. 1986.
3. Rozhodnutí ESLP *Kokkinakis proti Řecku* ze dne 25. 5. 1993.
4. Rozhodnutí ESLP *Hermannes Joannes van den Dungen proti Nizozemí* ze dne 22. 2. 1995.
5. Rozhodnutí ESLP *Manoussakis a další proti Řecku* ze dne 26. 9. 1996.
6. Rozhodnutí ESLP *Kalaç proti Turecku* ze dne 1. 7. 1997.
7. Rozhodnutí ESLP *Larissis proti Řecku* ze dne 24. 2. 1998.
8. Rozhodnutí ESLP *Hasan a Chaush proti Bulharsku* ze dne 14. 12. 1999.
9. Rozhodnutí ESLP *Cha'are Shalom Ve Tsedek proti Francii* ze dne 27. 6. 2000.
10. Rozhodnutí ESLP *Dahlab proti Švýcarsku* ze dne 15. 2. 2001.

11. Rozhodnutí ESLP *Pretty proti Spojenému království* ze dne 29. dubna 2002.
12. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 29. listopadu 2002.
13. Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03 ze dne 20. 8. 2004.
14. Rozhodnutí ESLP *Leyla Şahin proti Turecku* ze dne 10. 11. 2005.
15. Rozhodnutí ESLP *Moskevská pobočka Armády spásy proti Rusku* ze dne 5. 4. 2007.
16. Rozhodnutí ESLP *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas a další proti Rakousku* ze dne 31. 7. 2008
17. Rozhodnutí ESLP *Svatý synod Bulharské ortodoxní církve a další proti Bulharsku* ze dne 22. 1. 2009.
18. Rozhodnutí ESLP *Lajda a další proti České republice* ze dne 3. 3. 2009.
19. Rozhodnutí ESLP *Lautsi proti Itálii* ze dne 3. 11. 2009.
20. Rozhodnutí ESLP *Moskevští Svědkové Jehovovi a ostatní proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010.
21. Rozhodnutí ESLP *Lautsi proti Itálii II* ze dne 18. 3. 2011.
22. Rozhodnutí Zemského soudu v Kolíně sp. zn. 151 Ns 169/11 ze dne 7. 5. 2012.
23. Rozhodnutí ESLP *Eweida a ostatní proti Spojenému království* ze dne 15. 1. 2013.
24. Rozhodnutí ESLP *Fernández Martínez proti Španělsku* ze dne 30. 1. 2013.
25. Rozhodnutí ESLP *S.A.S. proti Francii* ze dne 1. 7. 2014.
26. Rozhodnutí ESLP *Metodiev a ostatní proti Bulharsku* ze dne 15. června 2017.
27. Rozhodnutí ESLP *Dakir proti Belgii* ze dne 11. 7. 2017.
28. Rozhodnutí ESLP *Hamidović proti Bosně a Hercegovině* ze dne 5. 12. 2017.
29. Rozsudek SDEU *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW a další, proti Vlaamse Gewest*, ve věci C-426/16 ze dne 29. 5. 2018.
30. Rozhodnutí ESLP *Lachiri proti Belgii* ze dne 18. 9. 2018.

Další zdroje a prameny

1. Longinqua Oceani encyklika z roku 1896 adresovaná katolické církvi.
2. Deklarace o náboženské svobodě - DIGNITATIS HUMANAЕ ze dne 7. 12. 1965.